

Fig. 1. Skibbrud efter en storm ved Jyllands vestkyst ud for Ferring Kirke. Maleri 1848 af C. F. Sørensen. Statens Museum for Kunst. – *Schiffbruch nach einem Sturm an der Westküste Jütlands gegenüber der Kirche von Ferring.*

FERRING KIRKE

VANDFULD HERRED

Som anført i Ribe Oldemoder var kirken («færing») o. 1350 takseret til 4 skilling sølv,¹ hvilket hørte til gennemsnittet blandt herredets kirker. 1483 fik provsten Henrik Olsen (Sort) overdraget gods bl.a. i Ferring og Trans.²

Ferring Kirke tilhørte tidligere kronen, idet sognet 1638 betegnedes som det ringeste i herredet.³ En tilknytning til den lokale hovedgård, Damsgård, fremgår i 1600-tallet af både inventar og gravminder (jf. altertavle, prædikestol, therskabsstole og tbegravelse). 1671 blev kirken sammen med hovedparten af herredets kirker overdraget til Henrik Ruse (Rüsensteen), og den indgik året efter i baroniet Rysensteen (jf. s. 813).⁴ Siden fulgte den Ruses efterslægt (Juel af Rysensteen eller Juul-Rysensteen) frem til baroniets ophævelse 1797. I

lighed med bl.a. Hove og Vandborg kirker (s. 1413, 1449) bortsolgttes Ferring Kirke 1798 sammen med kaldsretten til Peter Severin Fønss til Løvenholm og Ulrich Christian von Schmidten til Urup.⁵ Med forbehold af retten til kaldet, der 1805 kom tilbage til kronen, afhændedes kirken 1802 (sammen med Herpinggård) til Peder Høegh.⁶ Han videresolgte den 1807 (købekontrakt af 1805) til Nicolaj Schönaus til Kølbygård (Hillerslev Hrd., Thisted Amt).⁷ Fra ham overgik kirken senest 1809 til sognemændene.⁸ Overgangen til selveje skete 1927.⁹

Ferring var et selvstændigt pastorat indtil 1814, da kirken blev *anneks* til Vandborg. Fra 1971 udgjorde sognet et pastorat sammen med Vandborg, Lomborg og Rom. Siden 2008 er de fire kirker indgået i et storpastorat sammen med Dybe, Ramme, Fjaltring og Trans.

Fig. 2. Luftfotografi af kirken set fra sydøst. Foto Lis Helles Olesen 2010. – *Luftaufnahme der Kirche aus Südosten.*

Sagn. En myte, der tidligst refereres i 1700-tallet,¹⁰ knyttede sognenavnet, Ferring, til 'fjerdning' (dvs. en fjerdedel) og omtaler kirken som en mindre erstatning for en væsentlig større bygning, der ifølge 'gamle troværdige mænds beretning' skulle have ligget ved et stort og prægtigt nonnekloster, Bedelund. Anlægget, som hverken kendes fra middelalderlige kilder eller har kunnet påvises arkæologisk, skulle være placeret næsten 1 mil længere mod vest. Under et voldsomt uvejr oversvømmedes både kirke og kloster sammen med store dele af sognet, hvilket blev anset for en retfærdig straf på grund af klostrets ugudelighed. Den genopførte kirke, der placeredes længere inde i landet, var kun $\frac{1}{4}$ af den ældre bygnings størrelse og overvejende bygget af havsten (jf. s. 1484). Det hævdedes dog, at mure og rester fra det gamle klosteranlæg stadig kunne ses i klart vejr og i øvrigt generede kystfiskeriet. Også om klokken (s. 1520) fortæltes, at den 'på forunderlig vis' var kommet i land fra den gamle kirke.¹¹ Ferring Kirke skal desuden have været mål for en kæmpesten, der blev kastet af en jätte helt fra England; stenen ramte ganske vist forbi, men aftryk efter jättens fem fingre sås tidligere i den pågældende sten.¹² Endelig berettes om spøgerier og uro i kirken i en adelsbegravelse i koret (vel for Henrik Krabbe til Damsgård), forårsaget af nedsættelsen 1669 af kirkens sognepræst, der i livet havde været uvenner med den fornævnte (jf. s. 1525).¹⁰ Bulderet ophørte først, da præstens kiste blev flyttet til tårnet.

Kirken ligger tæt ved Vesterhavet i et sogn, hvis vestlige del gradvis er forsvundet gennem havets århundredlange kystnedbrydning, som først er standset ved hofdebygning i nyere tid. Det meste af sognet er et storbakked morænelandskab, der når sit højeste punkt i Bovbjerg Klint med fyret (1877) syd for kirken, mens det mod nord falder mod lave strandenge og Ferring Sø (jf. fig. 1). Tidligere lå der hovedsagelig spredte gårde omkring kirken (jf. fig. 2–3), mens en landsbybebyggelse samt et større antal ferieboliger i nyere tid er vokset frem, især nord for kirken. Umiddelbart nordvest for kirken er i 1980'erne opført et kompleks med ferielejligheder, som afløste Bovbjerg Badehotel (1901) med det markante tårnparti.

Den på én gang storladne og dramatiske natur omkring Bovbjerg Klint og kirken blev allerede fra 1840'erne et motiv for kunsten. Også i de følgende årtier fascineredes flere malere (fig. 62) og forfattere af denne fjerntliggende og nøjsomme egn.¹³ Fra begyndelsen af 1900-tallet inviterede ejeren af badehotellet, maleren Kristen Bjerre, adskillige kunstnere til at arbejde her, bl.a. fæt-

teren Niels Bjerre og Jens Søndergaard, hvis museum ligger mellem kirken og havet. For begge blev kirken således et ofte dyrket motiv.

Kirkegårdens hegn og indgange. Den græsdækkede kirkegård uden beplantning og med hvidmalede træstakitter omkring gravene er typisk for kirkegårde i de forblæste kystegne i Vesterhavets umiddelbare nærhed, hvor ingen beplantning kan yde beskyttelse.¹⁴ Den har formentlig bevaret sine gamle grænser og hegnes af stensatte jorddiger, som ligeledes har gammel hæv, men bestandig måtte udbedres. Det fremgår allerede af de ældste bevarede regnskaber.¹⁵ Således indkøbte man 1586 i alt 85 læs kampesten til kirkegårdsdiget og 1595 atter 10 læs, da man arbejdede syv dage herpå.

Der er indgange på tre sider: Mod øst og vest findes køreporte og fodgængerlåger, mod nord

alene en fodgængerlåge. De lukkes alle af hvidmalede tremmefløje af træ, ophængt i piller, der er afdækket med trinpyramider. Pillerne synes nymurede, men formen går tilbage til 1800-tallet, jf. Engbjerg (s. 1334).¹⁶

†*Indgange.* 1590 blev østsidens port og stette repareret, men allerede 1608 og 1610 blev alle tre stetter fornyet, de sidste to i sten.¹⁵ Tilsyneladende var i hvert fald hovedindgangen en tømret konstruktion, hvis egetræsstolper og bræddetag fornyedes 1635. Ved samme lejlighed betaltes for †*kirkeriste* til stetterne i øst og vest. 1648 og 1650 blev kirkens indgange atter repareret, idet man først opsatte nyt egetømmer omkring porten og den tilhørende stette i øst, mens turen to år senere kom til stetterne i nord og vest.

Bygninger på kirkegården. I nordøsthjørnet er o. 2000 opført en graverbygning med kontor, toilet-

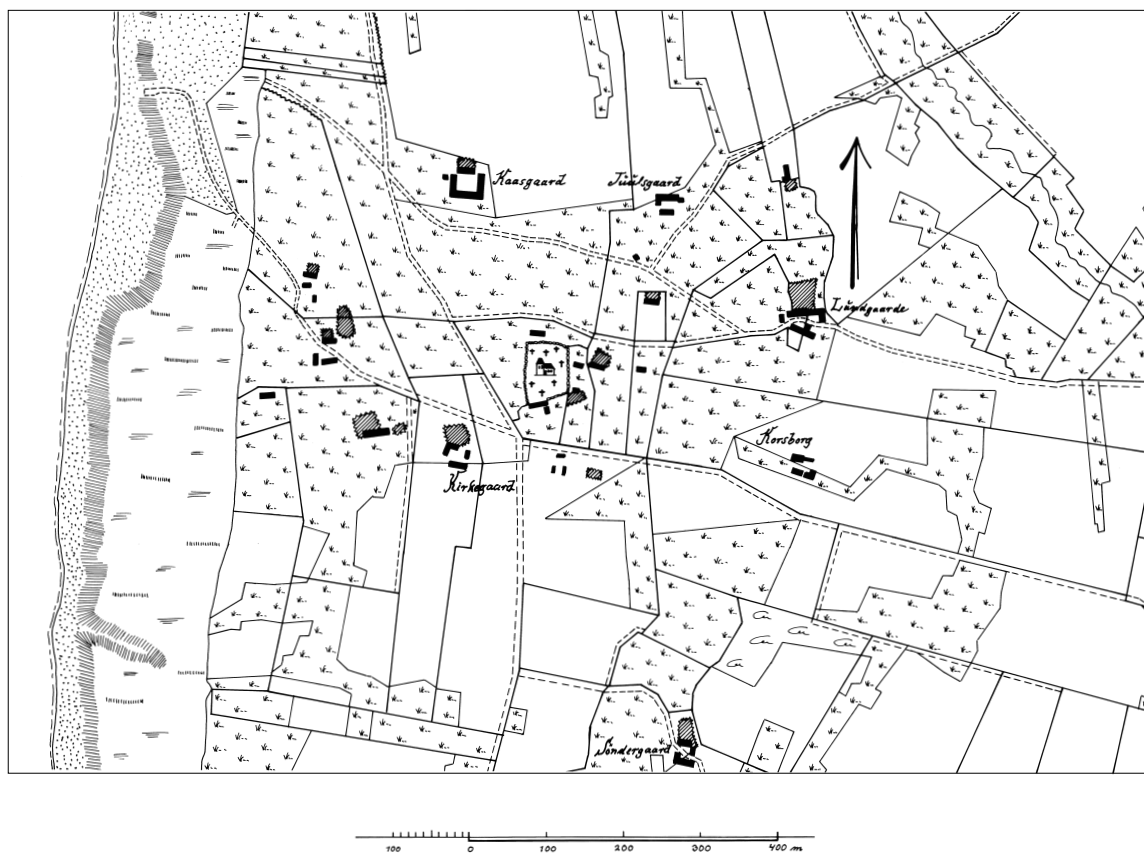

Fig. 3. Matrikelkort 1:10.000. Målt 1799 af Hjelmcrone, kopieret 1816 af A. E. Møller og omtegnet 1867 af Söderberg. Tegnet 2000 af Anna Brinch Thorsen. – *Katasterkarte*.

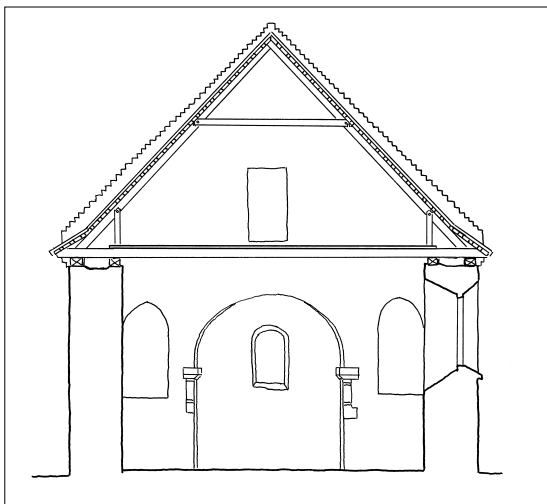

Fig. 4. Tværsnit 1:150 gennem skibet set mod øst. Målt og tegnet af Peter Duun 2012. – *Schnitt durch Schiff gegen Osten*.

ter og redskabsrum. Den hvidkalkede længe har teglhængt sadeltag. – †*Bygninger på kirkegården*. O. 1800 (jf. fig. 3) indgik i kirkedigets sydvestlige del en bygning, som ikke omtales i kilderne, muligvis en *skole*(?) eller et *fattighus*(?), jf. Hygum (s. 1372). Et *kapel*, som nævnes 1928,¹⁷ fremtræder på ældre fotografier som en hvidkalket, teglhængt bygning med fladbuet fløjddør i sydgavlen. Det afløstes af den nuværende graverbygning på samme sted. Muligvis indbyggedes heri de tre toiletter i et *nødtørfishus*, som omtales 1926.

BYGNING

Den beskedne kirke består af kor og skib fra romansk tid, senest o. 1200, hvortil i senmiddelalderen er føjet et tårn i vest. Orienteringen er omtrent solret.

Kor og skib er bygget i etaper og adskiller sig tydeligvis fra hinanden ved valget af *materialer og teknik*. Koret er således kvaderklædt i det ydre, mens bagvæggene er af små, glatte havsten, som dækkes af puds. Ifølge kalkmalerier på skibets nordvæg (s. 1493 f.) er dette afsnit næppe yngre end o. 1200; men det kan ikke umiddelbart afgøres, om koret er ældre eller yngre.¹⁸

Kvadrene, der hviler på en *skråkantsokkel* (s. 1246, fig. 11), er ofte omsat, navnlig på sydsiden, hvor et parti vest for vinduet tilmed er ommuret i eftermiddelalderlig tid (jf. fig. 7). Kvadrenes højde aftager mod murkronen, der ligeledes er ommuret med normalsten i nyere tid. Mod syd er der otte kvaderskifter, mod nord ni. En kvader i korets gavl over det blændede vindue udmærker sig ved en cirkelformet fordybning (jf. fig. 57).

Skibets mure, der ikke har sokkel, adskiller sig ved hovedsagelig at være opført af havsten, både ud- og indvendig. Kvadre er i dette afsnit kun benyttet til hjørner og indfatning af døre.

Døre og vinduer. Skibets to døre synes endnu at have været i brug 1768,¹⁹ men var allerede i det følgende århundrede blændede (s. 1491). De kvadersatte indramninger af de rektangulære åb-

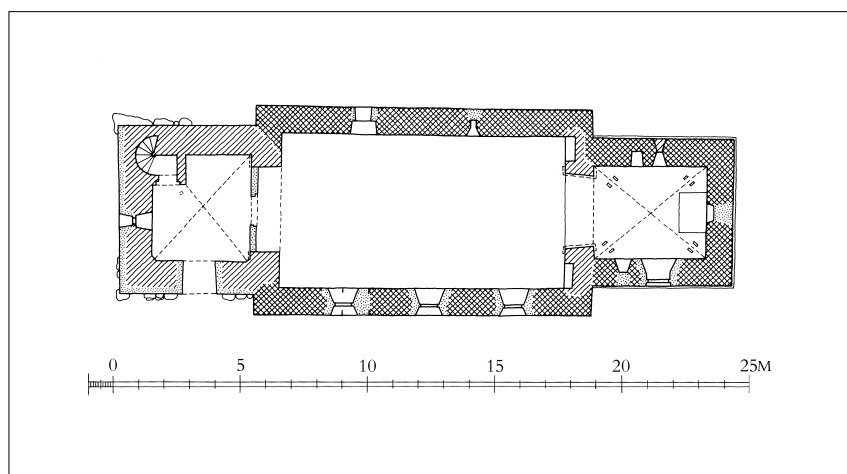

Fig. 5. Plan 1:300. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1965, suppleret af Hugo Johannsen 2010 og tegnet af Merete Rude 2012. – *Grundriss*.

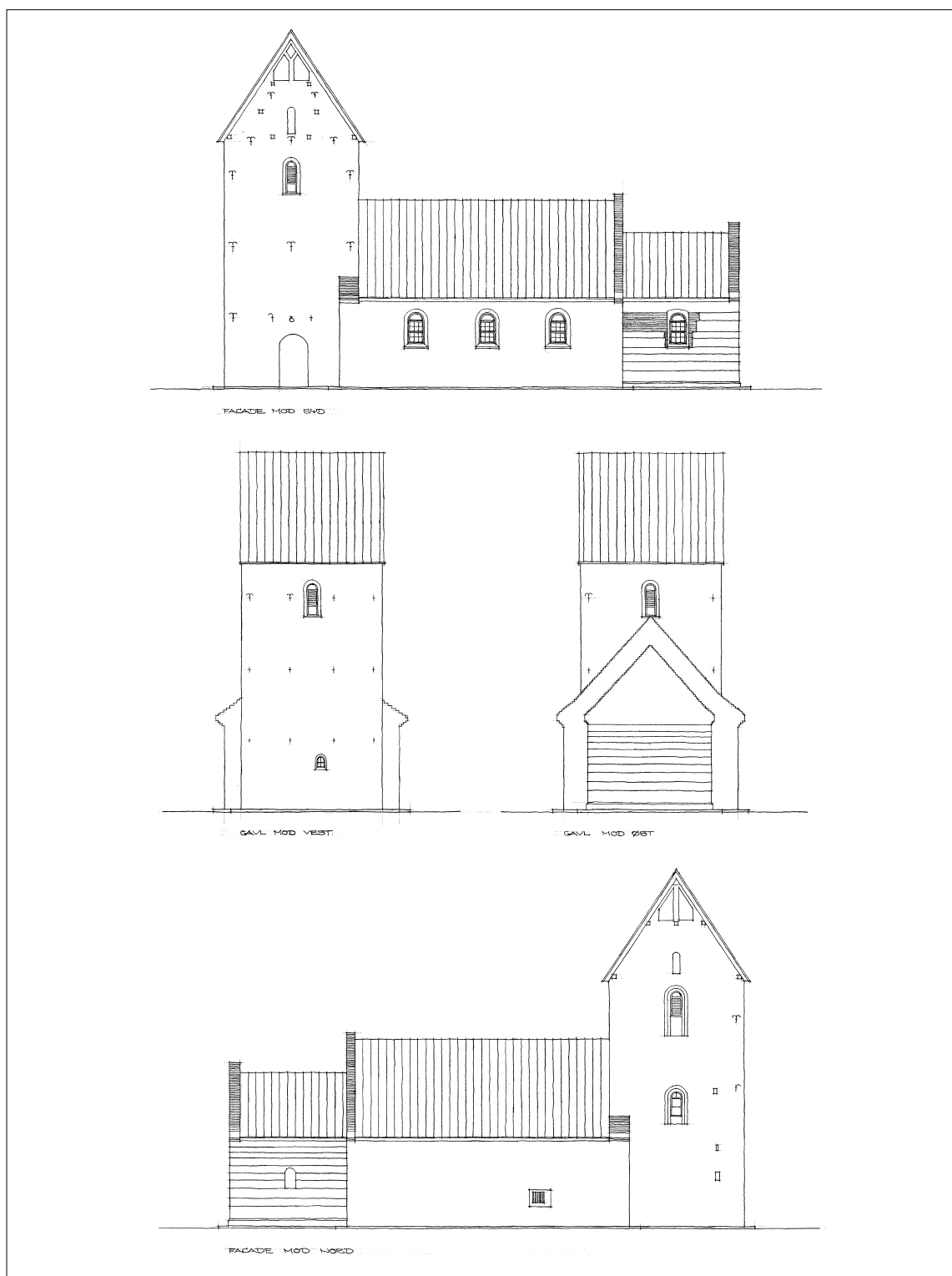

Fig. 6a-d. Facader 1:300, målt og tegnet af Poul Hansen og Ib Lydholm 1975. Poulsen & Partnere, Thisted. – *Fassaden*.

ninger spores i det ydre, og her ses, at norddøren har vandret monolit overligger, svarende til normen i egnens kvaderstenskirker; i syd er overliggeren imidlertid forsvundet ved indsættelsen af et eftermiddelalderligt vindue. Norddørens indre anslagsniche med svagt smigede vanger er bevaret mod den blændede døråbning (jf. fig. 14–15).

Koret har haft tre vinduer, svarende til normen, hvortil kommer et lavtsiddende, såkaldt spedalskhedsvindue. Af disse åbninger er det nordre, østre og spedalskhedsvinduet blændet udvendig og står som indvendige nicher, mens det egentlige sydvindue er slugt af en eftermiddelalderlig åbning. Nordvinduet, som er blændet med røde munkesten, måler udvendig 103×55 cm og har monolit overligger (jf. fig. 16, 13); dette gælder også indersiden, som måler 106×52 cm. Altervinduet, hvis udvendige overligger er forsvundet ved en omsætning af kvaderbeklædningen,

står udvendig blændet med kvadre og tegl. Det er lidt større end det nordre, jf. Dybe (s. 1539). Den indvendige niche måler således 125×68 cm. 'Spedalskhedsvinduet' vestligt i sydvæggen (fig. 56), hvis ydre åbning er forsvundet ved omsætning, fremtræder nu som en lavtsiddende rundbuet niche med smigede vanger. I murflugten er målene 76×68 cm, og bunden sidder 56 cm over nuværende gulv. Fænomenet, som har givet samfundets bortviste eller udstødte mulighed for at følge messen, kendes fra en række romanske kirker, også i denne egn af landet, jf. Tørring (s. 673).²⁰

Skibet har kun haft ét vindue i langmurene, øst for dørstederne, fremdraget i forbindelse med afdekningen af kalkmalerierne (s. 1493 f.), mens dets ydre ifølge Uldall (*Uldall 1890*) også var kvadersat med monolit overligger. Ved den indre murflugt måler det 101×50 cm, mod 61×19 cm

Fig. 7. Ydre set fra sydøst. Foto Hugo Johannsen 2010. – *Äußeres aus Südosten.*

Fig. 8. Ydre set fra nordøst. Foto Hugo Johannsen 2010. – *Äußeres aus Nordosten.*

i lysningen, hvor en rekonstrueret(?) blyindfattet rude er monteret.

Indre. Kun i skibet er bjælkeloftet bevaret, mens koret senere i middelalderen er forsynet med hvælv (se ndf.). Den rundbuede *korbue* er ombygget og forstørret, muligvis i forbindelse med hvælvslagningen, mens de oprindelige kvader-satte vanger med omløbende skråkantede kragbånd samt de nederste kvadre i selve bueslaget (jf. fig. 12) synes genbenyttet ved buens ændring. En *gemmeniche* i korets nordvæg (jf. fig. 13) kan være oprindelig. I murflugten måler den firkan-tede åbning 33×48 cm, mens dybden er 52 cm; bunden sidder 78 cm over nuværende gulv.

Taggavle. Alle tre taggavle af havsten er bevaret, om end i 1800-tallet udvendig skalmurede med normalsten og forsynet med kamme, der afsluttes med musetrappes. I både triumfgavlen og skibets vestgavl er sekundært brudt gennemgange, af hvilke førstnævnte har en dørkarm på vestsiden, indfattet af normalsten.

Senmiddelalderlige tilføjelser og ændringer. O. 1400 er kirkens tagværker blevet fornyet (s. 1492), og i årtierne før eller umiddelbart efter 1500 er kirken moderniseret med indbygning af hvælv i koret og tilføjelse af et tårn ved skibets vestgavl. Muligvis er en ændring af triumfvæggen samtidig med korets hvælv, hvis kalkmaleriudsmykning daterer dette til senest o. 1500. Tårnet kan være lidt ældre og muligvis samtidig med klokken fra 1469.

Tårnet, hvis østside hviler på skibets vestgavl, er opført af en blanding af tegl (udvendig, muråbninger) og havsten (indvendig) over fremspringende syld af store sten. Den udsatte beliggenhed har nødvendiggjort mange reparationer (se ndf.), hvorfor syd- og vestsiden står helt skalmuret med store sten i krydsskifte. Tårnrummet, som ved midten af 1800-tallet er omdannet til våbenhus med rundbuet indgangsdør i syd, har oprindelig stået i forbindelse med skibet gennem en spidsbuet arkade med kragbånd i form af et udkraget teglskifte, ført om på skibets vestvæg. I forbin-

Fig. 9. Tårnet set fra nordvest (s. 1487). Foto Hugo Johannsen 2010. – *Der Turm aus Nordwesten*.

delse med omdannelsen til våbenhus er arkaden blændet omkring en rektangulær dør, således som det kendes fra adskillige af egnens kirker, f.eks. Harboøre, Engbjerg, Hygum, Hove og Vandborg (s. 1267, 1339, 1376, 1421 og 1458). Tårnrummet overdækkes af et samtidigt grathvælv med klokkestokværk i vestkappen. Det belyses gennem et lille fladbuet vestvindue, hvis ydre åbning har fået kurvehanksbuet afdækning samtidig med skalmuringen. Spor i murværket over den sekundære dør viser, at der har været et tilsvarende vindue i sydvæggen.

Opgangen til de øvre stokværk sker gennem en *vindeltrappe*, som dels er anlagt i murværkets nordvestre hjørne, dels springer frem i tårnrummet som et trappehus. Underdøren er fladbuet og falsat, og den murede spindel, som giver adgang til både mellem- og klokkestokværk, belyses via

tre små lyssprækker i nord. Overdøren til mellemstokværket er ligeledes fladbuet og indrammet af vandret dækket blænding. Stokværket har været udstyret med spidsbuede, dobbeltfalsede vinduer, af hvilke det nordre fortsat er i brug, mens de andre er blændede.

Adgangen til klokkestokværket svarer til forholdene i mellemstokværket. Glamhullerne har kun bevaret den oprindelige form i nord, hvor åbningen er muret halvt op fra bunden. Mod de øvrige verdenshjørner er hullerne ommurede og fremtræder nu som rundbuede, enkeltfalsede åbninger.

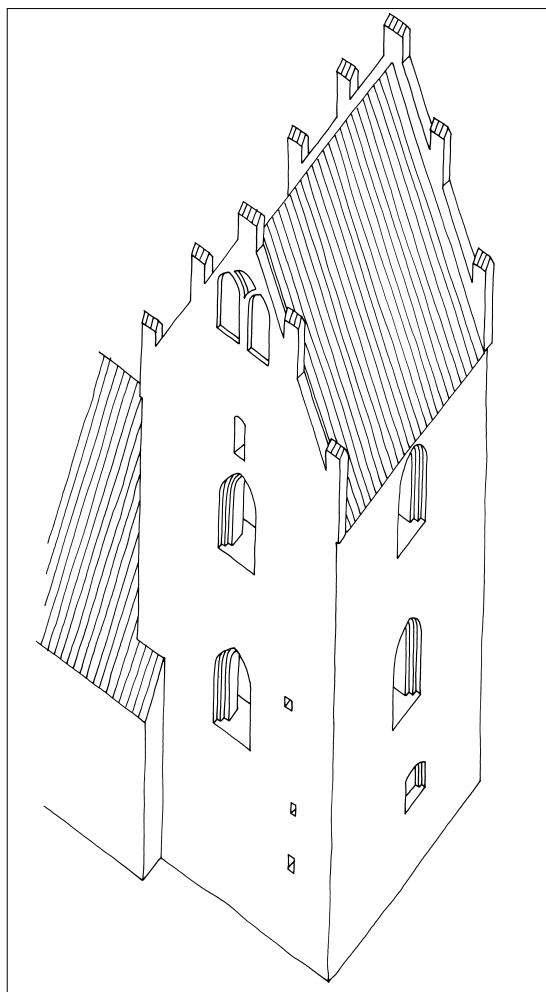

Fig. 10. Aksonometrisk rekonstruktion af tårnet set fra nordvest (s. 1487) 1:150. Målt og tegnet af Thomas Bertelsen 2004. – *Axonometrische Rekonstruktion des Turmes aus Nordwesten*.

Fig. 11. Indre set mod øst under kirkens restaurering 2011-12. Foto Hugo Johannsen 2011. – *Inneres gegen Osten während der Restaurierung der Kirche 2011-12.*

De nord-sydvendte taggavle er formentlig også ændret i forbindelse med senere reparationer. Som de fremtræder nu, er de glatte bortset fra to skråt afskårne blændinger, nærmest tagryggen. Deres afdækning er utvivlsomt forsvundet ved nedskæring af oprindelige kamme, og såfremt en fladbuet glug forneden i gavltrekanterne er oprindelig, har blændingsdekorationen kun omfattet murfladernes øvre del i modsætning til normen for egnens jævngamle tårne (jf. fig. 10).

Beslægtede tårne med indvendige trappehuse kendes også fra Holstebro, Lemvig og Harboøre (s. 195, 346 og 1265), mens de store spidsbuede vinduer i flere stokværk er usædvanlige.²¹ Udgangspunktet for gruppen synes at have været Holstebro (o. 1470), hvor man også finder de karakteristiske ribbeløse hvælve (s. 204) mens især Harboøre viser samme materialefordeling.

Ved samme tid som opførelsen af tårnet eller senest o. 1500 (jf. $\dagger$ kalkmalerier) er koret blevet

ændret ved indbygning af hvælv på indhuggede forlæg. Typen er det samme ribbeløse hvælv som i tårnrummet; her dog med små spygatter i sviklerne.

Det er muligt, at en ændring af triumfvæggen er sket samtidig med hvælvslagningen. Således er *korbu*en gjort bredere og flankeret af højsiddende *sidealtermicher*, som har flad bagvæg og afdækkes med spidsbuede rulskiftestik. I korbuens tilfælde har man udflyttet den oprindelige bues kvadersatte vanger og skråkantede kragbånd, mens den runde bue er muret af munkesten som et halvandenstens stik bortset fra et par granitsten over kragbåndet (jf. fig. 12).

Eftermiddelalderlige reparationer og vedligeholdelser. De bevarede regnskaber fra 1584 til 1653 giver et godt indblik i kirkeværgernes kamp for at holde den vejrmæssigt så udsatte bygning ved magt. Særlig tårnet har været et smertensbarn. Således måtte en af tårnets mure, som var faldet

sammen, genopføres, dvs. skalmures 1591.¹⁵ 1620 var man nødt til at lade en del af tårnets søndre mur genopmure og sikre med murankre, efter at den var faldet ned. Det bemærkes, at murværket var af kampesten. Fem år senere købte man 900 mursten i Lemvig samt fire murankre til fornyet reparation af tårnets søndre side, og 1635 repareredes sydsiden atter, og et anker blev indsat i den tilhørende gavl. Året efter tog man fat på vest- og nordsiderne, som skalmuredes fra øverst til nederst formedelst 1000 mursten. 1641 var Peder Murermester engageret til at reparere tårnet, og endelig forestod murerne Christen Jensen og Jens Nielsen 1651 en nyopførelse af muren på tårnets sydside samt en reparation af de øvrige sider med murankre.

Fig. 12. Detalje af korbuen og triumfvæggens nordre halvdel set fra vest under kirkens restaurering 2011-12 (s. 1487, 1489). Foto Hugo Johannsen 2011. – *Detail der nördlichen Hälfte von Chorbogen und Triumphwand während der Restaurierung der Kirche 2011-12.*

Fig. 13. Blændet oprindeligt vindue (s. 1486) og gemmeniche (s. 1487) i koret nordvæg, set under kirkens restaurering 2011-12. Foto Hugo Johannsen 2011. – *Verblendetes ursprüngliches Fenster und Verstecknische in der Nordwand des Chores, während der Restaurierung der Kirche 2011-12.*

1791 siges kirken at have fået en *hovedreparation*, som atter omfattede en nyopmuring af tårnets søndre og vestre side fra grunden. Den forsyndes endvidere med nye vinduer.²² En fornyet hovedreparation 1834 er ikke nærmere beskrevet;²³ men ved synet året efter hedder det, at korets og skibets blytage tidligere var bøjet ned over gavlen; dog var de nu 'for at give kirken mere anseelse' blevet opført med brede trædragere over taget. Muligvis hentydes her til vindsceder, som de kendes fra andre af egnens kirker (jf. Harboøre s. 1251, fig. 5). Senere i århundredet er korets og skibets gavle udstyret med murede kamme, afsluttet med musetrappes, ligesom korets taggavl udvendig er ommuret med normalsten. Hvorvidt skalmuringen af et parti af korets sydmur samt

forhøjelsen af murerne (jf. fig. 7) også skal henføres til 1800-tallet eller tidligere, er uvist.

Gulve. Før hovedstandsættelsen (2011-12) havde koret gråmalet bræddegulv vest for alterpartiets forhøjning. Skibets gulv, som lå et trin lavere, var et ferniseret bræddegulv i såvel midtergangen som stolestaderne. Våbenhusets gulv var belagt med mørkebrune klinker med fuge. – †*Gulve.* 1605 indkøbtes teglsten til gulvet, og 1609 afholdt man udgift til at lægge gulv i kirken.¹⁵ Ved kirkens istandsættelse 1651 lagde Christen Jensen og Peder Nielsen et nyt gulv fra koret ('altergulvet') til kirkedøren og forbedrede samtidig gulvet i stolestaderne ('under skamlerne') med sten. Til dette sidste formål indkøbtes fire læs kampesten og fire læs sand, mens der under altergulvet blev udlagt en blanding af sand og kalk.

Af 1800-tallets regnskaber fremgår det, at 'altergulvet' 1825 var af mursten, som skulle omlægges.²³ 1837 ønskedes gulvet i alle stolestader fornyet, enten med brædder eller mursten på kant, og 1839 skulle gulvet i tårnrummet lægges med enten mur- eller brosten.²⁴ Det er utvivlsomt denne fornyelse af kirkens gulve, som nævnes i sognepræsten Andreas Peter Priors mindetavle (s. 1518). Ved kirkens beskrivelse 1862 var der murstensgulve overalt, undtagen i koret, hvor der lå brædder.¹⁷ Det er utvivlsomt det gulv af røde teglsten fra 1839, som er fremdraget ved den igangværende restaurering

(jf. fig. 11). I midtergangen er stenene lagt på kant og i stolestaderne på fladen i aksmønster.

Døre. Kirken har nu kun én indgang i sydsiden af tårnet, der o. 1850 omdannedes til våbenhus, svarende til forholdene ved en lang række af egnens kirker, som manglede selvstændigt våbenhus, jf. Harboøre, Engbjerg, Hygum, Hove og Vandborg (s. 1267, 1339, 1376, 1421, 1458).²⁵ Døren er rundbuet med lige gennemløbende vanger. – †*Døre.* De oprindelige døre er beskrevet ovenfor og var for den nordres vedkommende i brug indtil o. 1850, da den tilmuredes omkring den bevarede *ventilationsåbning* (jf. fig. 14-15), som lukkes med en luge af træ. Lignende ventilationsforanstaltninger kendes bl.a. fra †Harboøre og Hygum kirker (s. 1270, 1375).

Vinduer. Kirken er nu udelukkende belyst fra syd gennem fire vinduer – et i koret og tre i skibet – som lukkes af nyere, sprossedelte og rødmaledede trævinduer. Korets er sekundært indsat i en større, kurvehanksbuet åbning, muret af normalsten (jf. fig. 7), mens skibets rundbuede vinduer med smigede sider er yngre og passer til rammernes form. De er indsat 1895.¹⁷ – †*Vinduer.* 1631 blev vinduerne repareret, og bl.a. købte man jern til at forbedre åbningernes vindjærn ('stængerne').¹⁵ Ved hovedreparationen 1791 fik kirken nye vinduer,²² formentlig de kurvehanksbuede, falsede åbninger, som endnu nævnes 1890,²⁶ og for korets

Fig. 14-15. 14. Norddør med delvis fjernet blændmur (s. 1486). Foto Tage E. Christiansen 1958. 15. Blændet norddør med sekundær ventilationsluge (s. 1491). Foto Hugo Johannsen 2010. – 14. Nordtür mit teilweise entfernter Blendung. 15. Verblendete Nordtür mit sekundärer Ventilationsluke.

Fig. 16. Blændet oprindeligt vindue i korets nordmur (s. 1486). Foto Hugo Johannsen 2010. – *Verblendetes ursprüngliches Fenster in der Nordmauer des Chores.*

vedkommende fortsat er delvis bevaret. Omtalen af beslag tyder på, at de nye vinduer havde op-lukkelige trærammer. 1841 ønskedes indsat et nyt vindue af samme størrelse som det ved prædike-stolen, d.e. skibets østligste mod syd.²⁴ To år senere blev et vindue i koret og 'højkirken' ved prædike-stolen fornyet, dog muligvis kun for rammernes vedkommende. 1852 ønskedes 'det lille vindue i højkirkens nordside', muligvis det oprindelige romanske, borttaget og tilmuret i flugt med den øvrige mur. 1873 blev trærammen i korets vindue udskiftet med en støbejernsramme, og tilsvarende indsattes i skibet nye vinduer fra 1895, som to år senere ønskedes mønjemalet.¹⁷

Tagværker. Kor og skib har bevaret tagværker af egetømmer, om end med en række udskiftninger i fyr, mens tårnet har tagværk af sidstnævnte materiale. Korets tagværk er på seks fag med lodrette spærstivere og et lag hanebånd. Spærstiverne er indtappet, mens hanebåndene er bladset på vestsiden; alt er træfornaglet. I nordsiden ses spærsko-

ene at være kæmmet ned over fodremmens faldede kant for herved at modvirke udskridning. På nordsidens spærstivere ses en nummerering med øksehugne romertal, regnet fra øst, mens der i syd er udstemmede trekanter. Tre af sydsidens spær er udskiftet med fyrretømmer.

Skibets tagværk omfatter 13 fag, ligeledes med lodrette spærstivere og et lag hanebånd, men i begge tilfælde bladset på vestsiden; alt træfornaglet. En nummerering på nordsidens spærstivere med øksehugne romertal er regnet fra vest. Om århundreders reparationer vidner den omstændighed, at tre af sydsidens spær og flere hanebånd er udskiftet med fyr, ligesom man har genanvendt egespær til fornyelse af tre hanebånd og mindst én spærstiver.

Dendrokronologiske undersøgelser. 2011 er der udtaget boreprøver fra både korets og skibets tagværker, som er tildannet af tømmer, hvis fældningstidspunkt er beregnet til o. 1400-05.²⁷

Tagbeklædning. Alle tre afsnit af kirken står fortsat med blytækkede tage, som tidligst nævnes 1604, da tårnet tag blev omstøbt.¹⁵ Regnskaberne nævner jævnlige fornyelser af kirkens blytage, der senest blev omstøbt på nordsiden 1986 (Hugo Stoffregen, Lemvig) og 1991 (tårnets østside).

Farveholdning. Korets kvaderbeklædning står i blank mur, hvilket også gælder det skalmurede parti på sydsiden (jf. fig. 7), mens kirkens øvrige murflader er kalkede. Også det indre er kalket, bortset fra korbuens vanger og kragbånd, der afrensedes o. 1880.¹⁷ Allerede 1593 nævnes indvendig kalkning.¹⁵

Opvarmning og elektricitet. Kirken opvarmes siden o. 1993 med el-varme fra rørovn under sæderne og radiatorer langs korets vægge. – En *†kakkelovn* blev 1897 opstillet i skibets nordvestre hjørne med tilhørende skorsten i tårnets nordøstre hjørne.¹⁷ Ved kirkens restaurering 1967-70 blev kakkelovnen fjernet og erstattet af el-varme med blæser i skibets nordvestre hjørne. – De elektriske installationer repareredes 1935 og er antagelig indlagt nogle få år tidligere.¹⁷

Kirken omgives af en *brølægning*, dækket af et lag perlegrus. Allerede 1876 ønskedes fortovet omkring kirken brølagt i en alens bredde.¹⁷ Senere afløst af fliser, som 1957 foresloges udbedret med cement i revnerne.

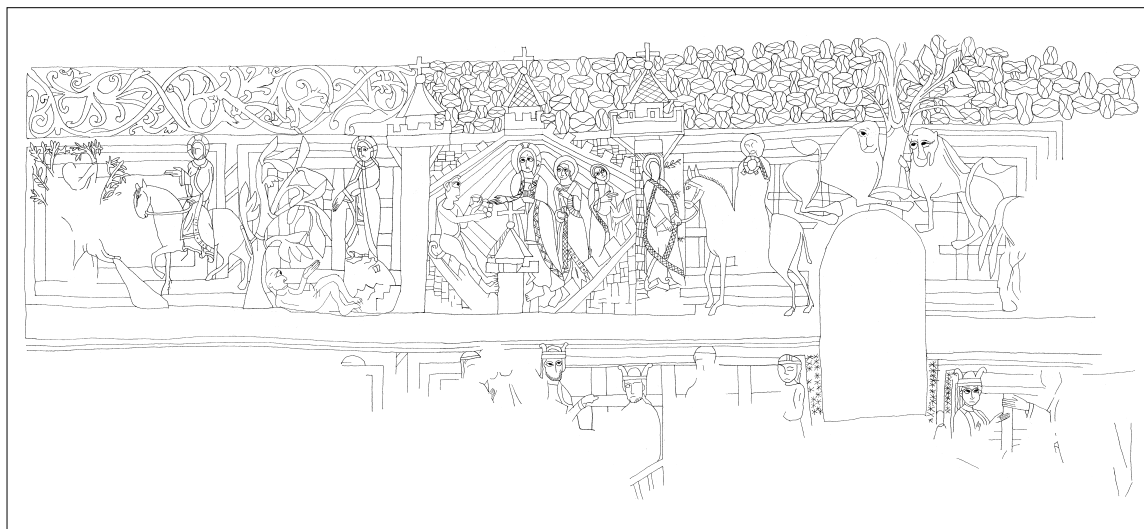

Fig. 17. Kalkmalerier o. 1200 på skibets nordvæg (s. 1493 ff.). Tegnet af Peter Kristiansen 1985. – *Wandmalereien um 1200 an der Nordwand des Schiffes.*

KALKMALERIER

I forbindelse med inventarets istandsættelse 1912-13 konstaterede Johs. Malling spor af kalkmalerier på skibets nordvæg. De usædvanlige og værdifulde malerier fra o. 1200 undersøgte og restaureredes 1913-14 af konservator Eigil Rothe, som bl.a. gennemfotograferede fundet, til dels i farver (fig. 19-23).²⁸ Imidlertid konstaterede konservator Egmont Lind allerede 1934 efter klager fra menighedsrådet alvorlig tilsodning og fugtskader (svamp, skimmel), som udbedredes 1937. Forfaldet fortsatte dog, især efter ydermurenes behandling med plasticmaling o. 1958, og ved en fornyet besigtigelse 1963 konkluderede Lind, at udsmykningen kun kunne reddes ved aftrækning og opsætning på en plade, frigjort fra den fugtige væg. Meningerne herom var delte, og 1969-70 genrestaureredes maleriet på stedet af Robert Smalley efter forslag fra konservator Ole Alkærsig, som på det bestemteste frarådede en aftrækning. Alligevel gennemførtes denne o. 1974 i forbindelse med en montering på glasfiberunderlag af Alkærsig, Smalley og stukmester Thomsen. I forbindelse med kirkerummets nykalkning afdækkede Smalley 1985 kalkmalerirester på korhvelvet og skibets vægge, som dog atter tildækkedes, jf. ndf. Ved den igangværende hovedrestaurering (2011-12)

er pladen med det aftrukne kalkmaleri fjernet med henblik på en nyistandsættelse i Nationalmuseets Bevaringsafdeling.

1) O. 1200 er skibets vægge blevet dekoreret med en udmaling, som for større partiers vedkommende er fremdraget som en seks meter lang stribe på skibets nordvæg (fig. 17-18), mens der på de tre øvrige vægge kun er konstateret farvespor.²⁹ Scenerne, hvis identifikation til dels er usikker, viser episoder fra Kristi barndom, hans liv og lidelseshistorie. De er disponeret i to rækker over hinanden under en kronfrise og skal for den nedre rækkes vedkommende læses fra vest mod øst, mens historierne fortsætter i den øvre række fra øst mod vest. Friserne er nu ikke længere bevaret i deres fulde længde. Således er billederne for den østlige dels vedkommende forsvundet pga. ophængning af epitafiet over Gregers Lund (s. 1521), som var midlertidigt nedtaget 1969-70 (jf. fig. 24, 58), mens de mod vest ikke kan følges længere end til den gamle norddør; for den nedre frises vedkommende dog ikke engang så langt. Det er rimeligt at forestille sig, at billedudsmykningen oprindelig har omfattet alle skibets vægge.

Motiver og ornamentik. Den første delvis bevarede scene i nedre række viser formentlig *De Hellige Tre Kongers besøg hos Herodes(?)* (fig. 22). I

Fig. 18. Kalkmalerier o. 1200 på skibets nordvæg efter aftrækning og monterning på plade (s. 1493 ff.). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Wandmalereien um 1200 an der Nordwand des Schiffes nach Abziehung und Montierung auf Platte.*

midten ses en skægget konge på en tronstol med dyrehoved på ryglænets stolpe. Han bærer en bemærkelsesværdig krone med udadsvungne takker og nedhængende øreklapper. Bag tronstolen ses kongens mænd, af hvilke den forreste holder et draget sværd. Foran Herodes(?) er vist en stående konge med identisk krone. Han er iklædt skindforet kappe og taler til Herodes(?), mens han fatter om en bog med sin højre hånd. Til vestre for ham ses en gruppe på fem personer, af hvilke den ene muligvis er en kvinde. Længst mod vest er levn af to ryttere, malet ind over rammen til det først billedfelt, som kan have vist *De Hellige Tre Konger på rejsen(?)* eller *Forkyndelsen for hyrderne(?)*.

Den næstfølgende scene (fig. 23), umiddelbart øst for vinduet, skal muligvis vise *Herodes, der giver befaling til Barnemordet i Bethlehem(?)*. Bedst bevaret var en siddende konge, dog skæggløs, men med en krone, svarende til den ovenfor beskrevne. Han henvender sig til en stående mand, der har hænderne løftet i talegestus. Bag denne har været malet andre personer, af hvilke en enkelt var synlig,

da epitafiet var fjernet (fig. 24). Det er muligt, at frisen nærmest triumfvæggen med det traditionelle Mariaalter, har vist *Kongernes tilbedelse(?)*.

Af den øvre rækkes første scene mod øst er kun bevaret bagpartiet af to heste. Ved epitafiets nedtagelse sås øst for hestene omridset af en stående djævel med snohale (fig. 58), som tyder på, at scenen har skullet vise Herodes' onde gerning, *Barnemordet i Bethlehem(?)*. Vest herfor ses over vinduet to løver, som flankerer et træ – et motiv, der er velkendt fra Jyllands romanske granitskulptur.³⁰ Herefter følger en fremstilling af *Flugten til Ægypten* (jf. fig. 18-19), der rummer detaljer, som det apokryfe, såkaldte pseudo-Mattæusevangelium beretter om.³¹ Således fører Josef hesten – eller rettere æslet – med Maria og Jesus (med korsglorie) ved tømme ind i portalen til et tårn (signatur for en bygning), der

Fig. 19. Udsnit af kalkmalerier o. 1200 omkring oprindeligt vindue på skibets nordvæg (s. 1494). Foto Eigil Rothe 1914. – *Ausschnitt von Wandmalereien von um 1200, um ursprüngliches Fenster an der Nordwand des Schiffes herum.*

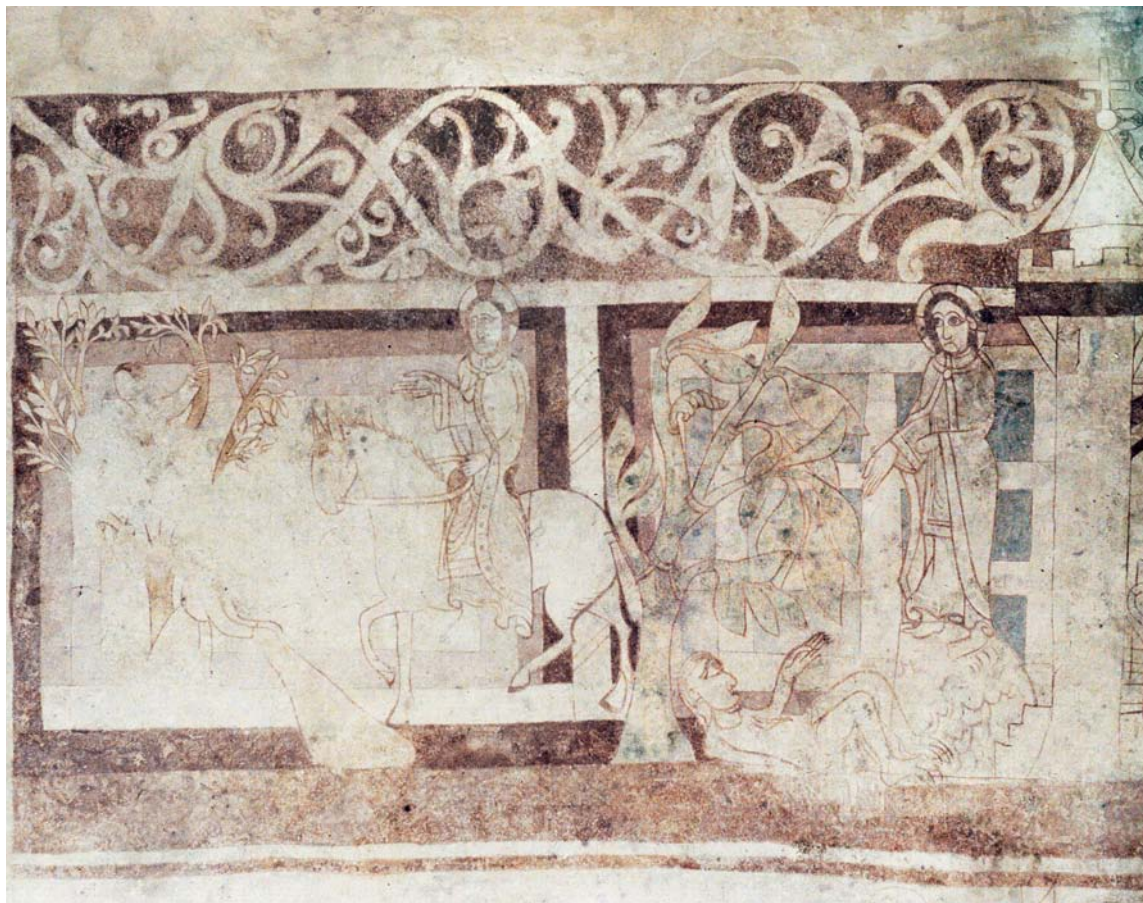

Fig. 20. Jesu tredje fristelse og Indtoget i Jersalem. Kalkmalerier o. 1200 på skibets nordvæg (s. 1496). Foto Eigil Rothe 1914. – *Die dritte Versuchung Jesu und der Einzug in Jerusalem. Wandmalereien um 1200 an der Nordwand des Schiffes.*

indgår i den næstfølgende fremstilling af Jesu Fristelse. Bygningen skal således på én og samme tid forestille Jerusalem og templet i Sotinen ved Heliopolis i Ægypten, hvortil Josef førte Maria. Det er også muligt, at træet med de flankerende løver skal referere til det træ, som Maria og hendes familie vederkvægede sig ved under rejsen, samt at dyrene er de samme, som fulgte dem.

Herefter følger den sjældne fremstilling af *Jesus, der fristes af djævelen* (fig. 20-21). De tre fristelser (Matt. 4, 1-11, Luk. 4, 1-13) synes sammensmeltet til to billeder: I det første ses Den hellige Stad, Jerusalem, indhegnet af en kvadratisk, kreneleret bymur med hjørnetårne, udstyret med tømrede stridsplatforme og korskronede spir. Jesus med korsglorie er vist midt i byen og henvender sig

til den siddende, nøgne djævel, der har et stort øje i panden og snohale. Mellem dem er tegnet de sten, som djævelen ville lokke Jesus til at forvandle til brød (den første fristelse). Muligvis skal scenen i kraft af byens også hentyde til den anden fristelse, da djævelen opfordrer Jesus til at springe ned fra templets tag. Til højre for Jesus ses endvidere to engle (med glorie, men uden vinger) som repræsentanter for de engle, der tjente ham efter afvisningen af fristeren. Vest for Jerusalem ses en fremstilling af den tredje fristelse. Jesus er vist på det bjerg, til hvis top djævelen har ført ham op. Han afviser imidlertid at tilbede denne, der i stedet er vist liggende ved Jesu fødder under et træ.

Den sidste bevarede scene i øvre række viser *Indtoget i Jerusalem* (jf. fig. 20). Kristus kommer

Fig. 21. Den hellige stad Jerusalem med fremstilling af Jesu to første fristelser. Kalkmalerier o. 1200 på skibets nordvæg (s. 1496). Foto Eigil Rothe 1914. – *Die heilige Stadt Jerusalem mit Darstellung der zwei Versuchungen Jesu. Wandmalereien um 1200 an der Nordwand des Schiffes.*

ridende på sit hestelignende æsel (jf. Flugten til Ægypten). Han sidder sidelæns på æslet og løfter hånden i en velsignende gestus mod byens indbyggere, der repræsenteres af to figurer: En, som breder sin kappe ud på vejen og en anden, der er klatret op i et træ for bedre at kunne følge begivenheden.

Friserne adskilles af en bred stribe, og den øverste krones af en dekorativ bort, sammensat af konkylielignende ornamenter, og en bølgeranke, som støder uformidlet op til hinanden. De enkelte scener indrammes af sribede felter og fremtræder på en bund, som brydes af gitterværk, udsparet i den farvede bund. Det er karakteristisk for kompositionen, at scenerne griber ind i hinanden og både breder sig over rammeværket

mellem de enkelte episoder, ligesom de rækker op i kronfrisen. Det bemærkes, at en række af de lodrette adskillende rammestykker er omvundet med et snoet bånd; endvidere, at andre bånd, bl.a. omkring vinduets nedre del, udfyldes med stregstjerner.

Teknik og farver. Malerierne er udført på et tyndt hvidtelag over vægpudsen, der stedvis afbrydes af fremspringende marksten. Farverne, der er lagt på den tørre puds, omfatter gråblåt, rødbrun okker og grønt. I deres nuværende nedslidte bevaringstilstand fremtræder figurerne overvejende som stregtegninger med meget beskeden farvelægning af fladerne. De fremhæves til gengæld af baggrundenes skiftevis blå og rødbrune felter. Træerne er markeret med grønt.

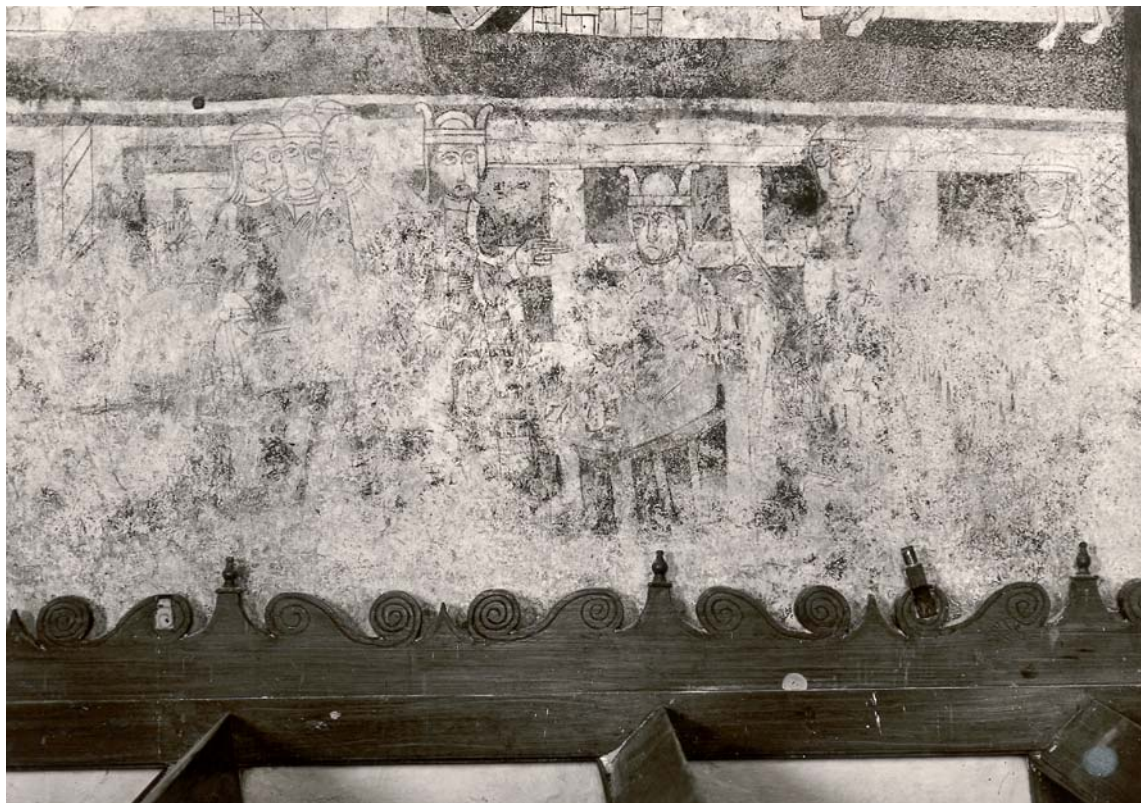

Fig. 22. De Hellige Tre Konger hos Herodes(?) Kalkmaleri o. 1200 på skibets nordvæg (s. 1493). Foto Eigil Rothe 1914. – *Die Befragung des Herodes(?)*.

Sammenfatning. Malerierne står ud over et muligt sidestykke i Heldum (s. 709) tilsyneladende alene blandt samtidens danske kalkmalerier, og såvel den ukendte malers baggrund som dateringen er vanskelig at bestemme.³² Det har været påpeget, at visse elementer, bl.a. den lineære stil, synes at pege mod engelske manuskriptillustrationer fra tiden før 1000, mens bølgeranken i kronfrisens vestre del giver associationer til vikingetidskunsten. Den karakteristiske rundpulede krone med opstående takker og nedhængende ørefliger er også usædvanlig blandt vores romanske kalkmalerier, mens den til gengæld kendes fra stenhuggerkunsten, bl.a. fremstillingen af Herodes i portalen fra Ålborg, Vor Frue, et andet engelsk-inspireret værk.³³ Den misforståede variation af konkyliefrisen og den stereotype behandling af fysiognomiske detaljer, specielt øjnene, leder dog snarest tanken mod folkekunst, der trækker på et forældet formsprog.

†*Kalkmalerier.* Som nævnt ovf. afdækkedes 1985 fragmenter af såvel middelalderlige som eftermiddelalderlige kalkmalerier i kor og skib. Alt blev dog efterfølgende overkalket.

1) O. 1200. På triumfvæggen, nord og syd for buen, registreredes i en højde af ca. 2,50 m over gulvet røde farverester, der formentlig var samtidige med nordvæggens bevarede udsmykning. Tilsvarende fandtes på sydvæggen bag prædikestolen enkelte rester i rødt og sort, hvis karakter og motiver dog ikke kunne bestemmes nærmere.

2) *Senmiddelalderlige.* 1985 påvistes en senere overkalket udmaling i brændt okker og sort eller gråt af korhvælvet. Med indridsning og konturstreger var angivet ribber, der var mønstret med sparrer. Midt i hver kappe var spinkle snore med hjerteornamenter. Samtidige hermed var antagelig fragmenter af et ca. 10 cm bredt bånd med felter i sort, rødt og med krydsmønster, dels over

Fig. 23. Herodes giver befaling til Barnemordet i Bethlehem(?). Kalkmaleri o. 1200 på skibets nordvæg (s. 1494). Foto Eigil Rothe 1914. – *Der Kindermord von Bethlehem(?)*.

tårnbuen i en højde af 50 cm, dels vestligst på nordvæggen i en tilsvarende højde. De nævnte udsmykninger finder paralleller i andre af områdets kirker (Nørlem, s. 609; Tørring, s. 680; Harboøre, s. 1271, Hygum, s. 1382 og Dybe, s. 1554) og vidner om tilstedeværelsen også her af et lokalt fællesskab ('Lemviggruppen').³⁴

3) *Eftermiddelalderlige*. En rødfarvning bag altertavlen af karakter som et *skyggemaleri* hidrørte antagelig fra 1600- eller 1700-tallet. Af uvis datering og karakter var endelig et fragment i mørk- og lyserød farve på sydvæggen, vest for det østligste vindue og ca. 2 m over gulvniveau.

Fig. 24. Uidentificeret fragment af kalkmaleri o. 1200 på skibets nordvæg, østligt i nedre række, fremdraget efter nedtagning af epitafium nr. 2 (s. 1494). Foto Robert Smalley 1969. – *Nicht identifiziertes Fragment von Wandgemälde um 1200 an der Nordwand des Schiffes, östlich in der untersten Reihe, sichtbar gemacht nach der Entfernung von Epitaph Nr. 2.*

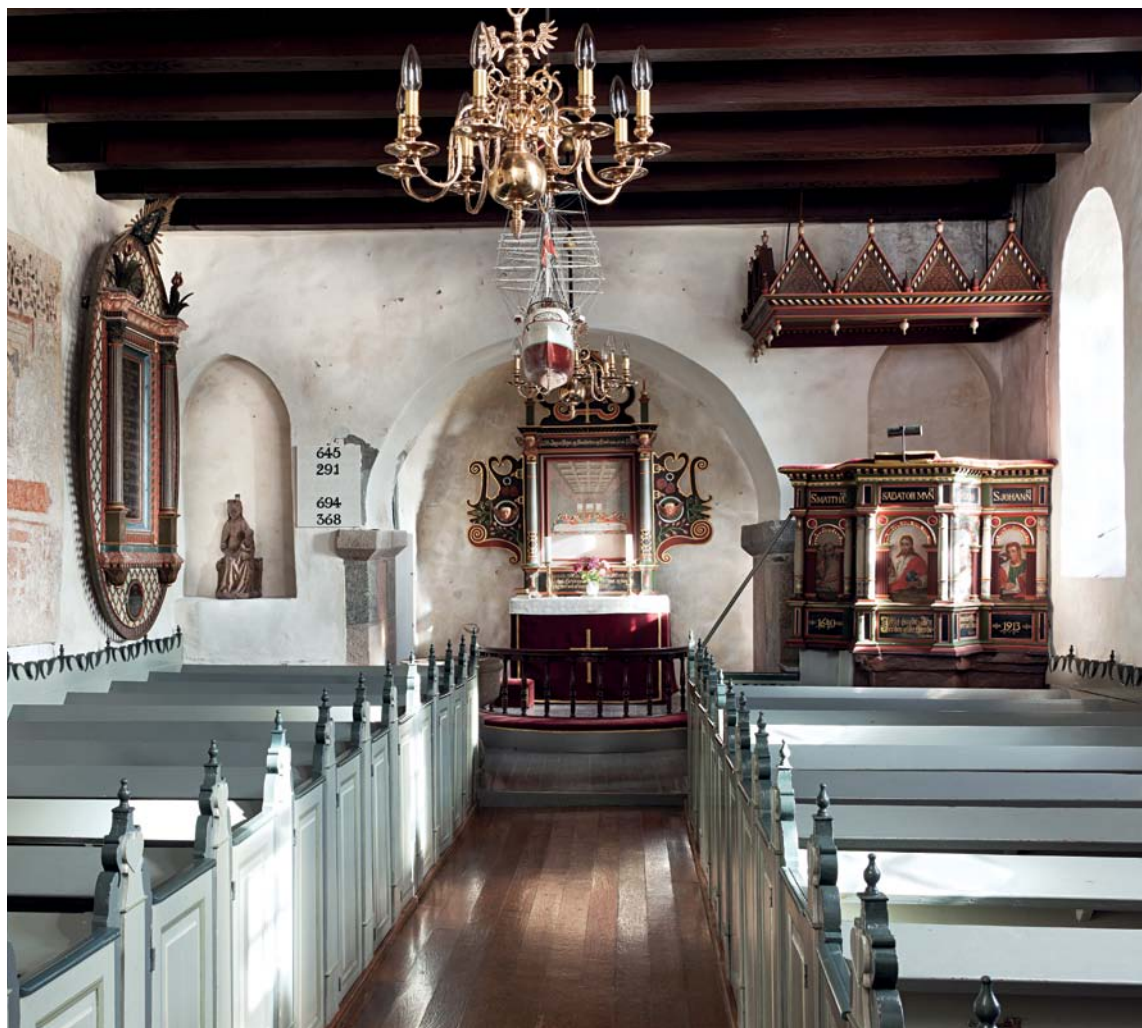

Fig. 25. Indre, set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2010. – Inneres gegen Osten.

INVENTAR

Oversigt. Kirken har bevaret adskillige middelalderlige inventargenstande. Ældst er den romanske døbefont af den for egnen typiske bægerbladsform. Senmiddelalderen er til dels repræsenteret ved to figurer, der antagelig hidrører fra kirkens $\dagger$ altertavle(r), hhv. en fin lille Madonnafigur fra o. 1400, beslægtet med tilsvarende i Resen og Humlum, og en gengivelse af Kristus som Verdensdommer fra o. 1500. Lidt ældre, fra o. 1450, er formentlig korbuekrucifikset, mens klokken er dateret 1469 og signeret af støberen, mester Klavs. Endelig findes på Nationalmuseet en $\star$ kirkekiste, ligeledes fra 1400-tallet.

Kirkerummets inventarmæssige reformering med deraf følgende kassationer af middelalderlige genstande (jf. ndf.) gennemførtes relativt sent. Selvom alterkalken

antagelig hidrører fra et indkøb 1614, iværksattes først 1636–40 selve fornyelsen af kirkens to hovedstykker, altertavlen og prædikestolen. Begge blev finansieret gennem donationer fra en række navngivne medlemmer af menigheden, anført af to enker, Birgitte Krag, Oluf Krabbes til Damsgård, og Mette, salig Peder Juuls i Borup, samt af kirkens sognepræst.¹⁵ Prædikestolen er samtidig et arkivalsk sikret arbejde af Lemvigsnedkeren Kristen Spend og Jacob Maler (van Meulengracht eller Bartholomesen) fra Ribe; begge kan ligeledes have udført altertavlen. Også en senere sognepræst, Hans Jespersen Uglbjerg og hans hustru, Margrethe Pedersdatter Hegelund, bidrog til kirkens renovering, hvorom bl.a. et par $\star$ blomstervaser og tilhørende alterstager, alt af tin og fra hhv. 1671 og 1676, vidner.

Bortset fra et lille, ret primitivt skåret kirkeskib (nr. 1) og en præsterækketavle (nr. 1) fra o. 1799 har navnlig

de følgende to århundreder sat sig spor i indretningen. 1833 indsattes et nyt altermaleri, en kopi af Leonardo da Vincis Nadveren, mens interiøret 1839 fik en større renovering, bl.a. med en fornyelse af stolestaderne, bekostet af sognefoged og kirkeværge Christen Christensen Storeborup, som meddelt på en mindetavle. Efter 1800-tallets midte anskaffedes eller skænktes bl.a. et dåbsfad (1852), alterstager (1857) og en dåbskande (1862). I løbet af 1900-tallet er alterskranken fornyet (1905), ligesom kirkens belysning er forbedret med to lysekroner (1931) og en syvstige (1942), mens et orgel blev opstillet 1946. En igangværende (2011-12) hovedindsættelse af kirkens indre vil formentlig i høj grad sætte sit præg, også på selve møbleringen, jf. ndf.

Farvesætning og istandsættelser. Interiøret fremtræder farvemæssigt i en skikkelse, der for hovedstykkernes vedkommende går tilbage til Johs. Mallings restaurering 1912-13, idet stoleværkets farver dog fastlagdes ved interiørets istandsættelse 1966-68. En rensning og delvis nyrestaurering af inventaret foregår som nævnt i øjeblikket efter et projekt af november 2010 ved firmaet Poulsen & Partnere, Thisted.³⁵

Den store fornyelse af kirkeinventaret i tidsrummet 1636-40, nævnt ovf., var samtidig ledsaget af tilsvarende kassationer af middelalderlige genstande. Dog fandt den daværende præst, Jens Nielsen 1638 i sin indberetning til antikvaren Ole Worm ikke anledning til at hæfte sig specielt ved sognets oldsager,³ og han har sikkert også givet sin velsignelse til udrensningen af forskellige, på daværende tidspunkt endnu intakt katolsk kirkeinventar. Som en kulturhistorisk særdeles værdifuld oplysning nævner kirkeregnskaberne således 1639, hvordan den gamle altertavle og prædikestol samt 'det øvrige, lagt på kirkens loft', antagelig andre middelalderlige genstande, kastedes på bålet som brændeved, da der skulle smeltes bly (!). Dette skete formentlig i forbindelse med en tagreparation på tårnet eller over syddøren (s.d.), nævnt 1639-40.¹⁵

Kirkens tilstand i 1700-tallet har ikke givet anledning til særlige kommentarer i kilderne, og 1811 betegnes den da også som tilfredsstillende. 1834 indledtes en hovedreparation,²³ der videreførtes 1839 bl.a. med en nyopmaling af det indre (jf. mindetavle). En egetræsstaffering af altertavle, alterskranke, prædikestol, stolestader samt præste- og degnestol gennemførtes i tidsrummet 1876-82.¹⁷ Kirkens fløjlstekstiler blev 1900 opfarvet i den oprindelige farve.¹⁷ 1912-13 gennemførtes en gennemgribende restaurering af altertavle, prædikestol og stolestader ved Johs. Mallings ud fra de bevarede, dog yderst begrænsede partier. Dog blev den zinnoberrøde farve af Chr. Axel Jensen karakteriseret som »meget højroset«, mens de nuancer, der var afsat på stolestaderne, tilsvarende betegnedes som for kraftige i forhold til de nyfremdragne kalkmalerier.³⁶

Alterbord (jf. fig. 11), middelalderligt, om end om- sat og udvidet mod syd. Materialet omfatter fundament af marksten, hvorpå granitkvadre, kalkkvadre og øverst skifter af teglsten; ved østvæggen, ca. 107×154 cm, 120 cm højt. Bordet, med dæklade, ligeledes af granit, var indtil den igangværende restaurering dækket af en nyere *bordplade* af fyr samt af *alterbordspaneler*, omfattende tre højrektangulære fyldingspaneler på forsiden, antagelig samtidige med altertavlen (1638), og nyere tæstillede profilbrædder på de to kortsider. Stafferingen på forpanelet omfatter diverse opstrøg af farver fra forskellig tid; underst ses dog fragmenter af et skabelonmaleri i rødbrun limfarve på hvid bund. Sidepanelerne er dækket af brun oliefarve.

1612 betales en muremester for at kalke alteret (vel alterbordet) 'indeni'.¹⁵

Alterklæde (jf. fig. 25), nyere, af rødt fløjel med påsat kors og kanter af gulddaloner, vel identisk med det 1931 fornyede.¹⁷ †*Alterklæder*. 1606 bekostedes et nyt alterklæde af lærred, 4 alen langt.¹⁵ 1687 skænkede sognepræst Mads Villadsen Leegard og hustru, Margrethe Pedersdatter Hegelund, et alterklæde af blått taft. Givernes navne var 'udsyet' på midten i en oval ramme.¹⁹ 1852 anbefalede anskaffelsen af et nyt klæde, helst af silkefløjel for at harmonere med den nye messehagel (s.d.).²⁴ Antagelig identisk med det 1862 nævnte med udsmykning af kors og kanter af gulddaloner;¹⁷ siden regelmæssigt fornyet, bl.a. 1900 og 1907.¹⁷ *Alterdug*, 1987, af broderet lærred med kirkens navn og anskaffelsesåret anført i korssting på alterbrynet.

Altertavle (fig. 25-27, 55), 1638, jf. regnskaber¹⁵ og en malet *†*indskrift, der fremhævede tav- lens givere, Birgitte Krag, salig Oluf Krabbes til Damsgård, og salig Peder Juul i Borup, dvs. repræsenteret ved dennes enke, Mette, som også var fremhævet på prædikestolen; endvidere refere- rede teksten til kirkens sognepræst, Jens Nielsen, Bølling, der også kan have bidraget med midler, jf. ndf.¹⁹ Udført af en snedker fra Lemvig, antagelig Kristen Spend, Lemvig, og Jacob Maler (van Meulengracht eller Bartholomesen) fra Ribe. Nyere altermaleri fra 1833.

Den enkle tavle er arkitektonisk opbygget med storstykke, sidevinger og topstykke, alt på et lavt postament. Storstykket indrammes af slanke søj-

ler med stærkt forenklede joniske kapitæler, nedre prydbælte og skaftring foroven. Sidevingerne er trukket ud i vildtvoksende, manierede kartoucher med volutter, planteornamentik, bl.a. vindruerklaser ophængt i ringe, og medaljoner med kerubhoveder, alt udført i lavt relief. Postamentet har diamantbosser på fremspringene, mens kronfrisen tilsvarende er smykket med kerubhoveder, svarende til de førnævnte. Over en krongesims med skråtstillede tandsnit knejser topstykket, der udgør en tilsvarende fri fantasi over en traditionel trekantgavl, som den endnu ses i et flertal af mesterens værker (jf. ndf.); også her omfatter udsmykningen volutter og medaljonhoved samt bladrossetter. Som topprydelse er en stejl pyramide med et rosetsmykket cirkelfelt, mens topspir med drejede kuglespir indrammer opbygningen.

Storfeltets maleri, 1833, er indsat i en nyere profilramme og viser Nadveren, frit efter Leonardo da Vincis velkendte forlæg. Billedet, der er udført i olie på eg, antagelig på det oprindelige midtfelt,³⁷ måler 102×85 cm (lysmål). Hovedmotivet med Kristus og de 12 apostle, der er samlet omkring nadverbordet, er indsat i et perspektivisk, ekstremt forkortet billedrum med udblik til et landskab gennem baggrundens tre åbninger. De livligt brogede kulører i figurernes dragter kon-

trasterer med interiørets blege farvetoner med lysbrunt, gråt og hvidligt. Maleriet hidrører fra en gennemgribende opmaling af tavlen, udført 1833 som angivet i en tidskrift på postamentfeltet. Maleren var ifølge en lokal tradition fra Holstebro.³⁷ Storfeltet var i tidsrummet 1912–68 opsat på vestvæggen, jf. ndf.

†*Alterudsmykninger*. 1) Antagelig 1638. Som nævnt i præsteindberetningen 1768 var storfeltet udsmykket med et krucifiks, dvs. en enten malet eller udkåret Korsfæstelse, der var flankeret af Maria og Johannes Evangelisten.¹⁹ 2) I forbindelse med altertavlens gennemgribende renovering 1912 indsattes det nyrestaurede korbuekrucifiks (s.d.) i storfeltet foran et panel med en forenklet landskabsstaffage, malet i mørkestemte farver (jf. fig. 55). Udsmykningen afmonteredes i forbindelse med restaureringen 1968, og panelet kasseredes. Et oprindeligt forslag om opsætningen af et altermaleri, udført af Poul Steffensen, med motivet, »Kristus og den rige yngling«, blev opgivet, bl.a. efter henstilling fra Kunstakademiet.³⁸

Altertavlen fremtræder farvemæssigt som resultat af en restaurering, gennemført 1912 af Johs. Mallings (jf. også påskrift på venstre storvinge). Med udgangspunkt i oprindelige farvespor er rammeværket malet i brunt, gråt, zinnoberrødt, rustødt og grønt med anvendelse af sølv og guld. Postament- og frisefelterne har sekundære frakturindskrifter i guld på sort grund, hhv. fra Kol. 2,14 (postament) og Joh. 14,6 (frise); sidstnævnte er flankeret af årstallene for tavlens tilblivelse og restaurering, 1638 og 1912.

†*Indskrifter mv.* Som konstateret i forbindelse med tavlens restaurering 1912 fandtes fragmenter af mindst fire forskellige indskrifter i postamentfeltet, refererende dels til dens anskaffelse 1638 og istandsættelse 1833, dels til alterbilledets motiv. Endvidere var på topstykkets postament to yngre indskrifter, jf. nr. 2 og 4.

1) (Fig. 26), 1638, omtalt i præsteindberetningen 1768 og hos *Abildgaard*, dog med enkelte indbyrdes afvigelser; ndf. følger indskriften i sidstnævntes version, dog med varianterne anført i parentes. Teksten var anført i fem linjer, antagelig i kursiv:³⁹ »Anno 1638 haffuer (Haver) Velb: Fru Berete (Berethe)/ Kragg (Kragh) S: Olluff Kra-

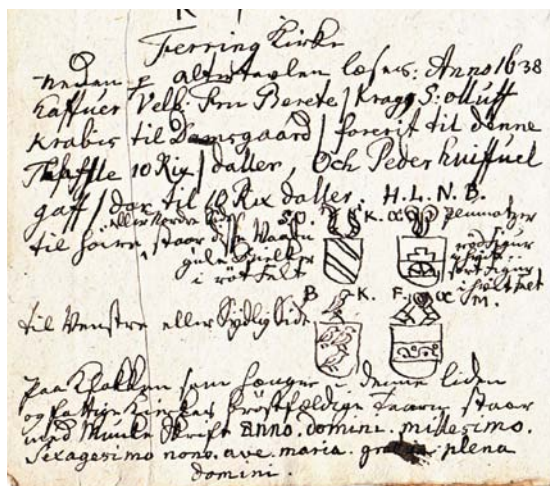

Fig. 26. †Giverindskrift, våbenskjolde og initialer, 1638, tidligere malet på altertavlens postamentfelt (s. 1502). Tegning af Søren Abildgaard. – †Geberinschrift, *Waffenschilde und Initialen*, 1638, vorher auf das Postamentfeld des Altarbildes gemalt.

Fig. 27. Altartavle, 1638, skænket af Birgitte Krag og Mette Pedersdatter, enker hhv. efter Oluf Krabbe og Peder Juul. Nyere altermaleri, 1833 (s. 1502). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – Altarbild, 1638, Schenkung von Birgitte Krag und Mette Pedersdatter, Witwen von jeweils Oluf Krabbe und Peder Juul. Neues Altargemälde, 1833.

bis (Sal. Oluf Krabbes) til Damsgaard/ forerit til denne Thaffle (Tavle) 10 Rix./daller, Och (og) Peder Huiffuel (Sal: Peder Hiuffel) gaff (gav)/ der til 10 Rixdaller (Rigsdaler). H. L(I). N. B.«⁴⁰ Sidstnævnte initialer refererede til kirkens sog-

nepræst (se også prædikestol), Hr. Jens Nielsen, Bølling. Indskriften flankeredes af det adelige givverpars respektive våbenpar med tilhørende påskrifter i versaler, i nord Oluf Krabbes fædrene og mødrene våbener (Krabbe og Vognsen)⁴¹ samt »S.

Fig. 28. Madonna med barnet, o. 1400, antagelig tidligere indsat i kirkens $\dagger$ altertavle (s. 1506). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Madonna mit dem Kind, um 1400, vermutlich früher im $\dagger$ Altarbild der Kirche.*

O. K. (F) oc (M.)«, dvs. salige Oluf Krabbes fædrene og mødrene (våbener) og i syd for Birgitte Krag's tilsvarende (Krag og Munk) med påskriften: »B. K. F. oc. M.« (Birgitte Krag's fædrene og mødrene (våbener). 2) 1833, skriveskrift i guld på

grå bund: »Ferring Menigheds Kirketiendeendeje Medlemmer lode efter deres Præsts Ønske denne Altertavle opmale og pryde i Naadens Aar 1833«. På topstykkets postament var skriftsted fra Sal. 84, 1 og 5. 3) Antagelig før 1876, skriveskrift i ok-

Fig. 29. Kristus, vist som Salvator Mundi, o. 1500. Figur, antagelig tidligere indsat i $\dagger$ altertavle (s. 1507). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Christus als Salvator Mundi, um 1500, Figur, früher vermutlich im $\dagger$ Altarbild.*

ker på hvid bund, med angivelse af nadverordene: »Dette er mit Legeme etc.«, jf. 1 Kor. 11,24). 4) O. 1876,¹⁷ fraktur i guldbronze på egetræsmalet bund: »Hvo som æder mit Kød etc.« (Joh. 6,56). På topstykkets postament en gentagelse af Sal. 84,

5. 5) I forbindelse med den planlagte opsætning af Poul Steffensens alterbillede (jf. ovf.) påmaledes en indskrift i fraktur i guld på sort bund, harmonerende med det pågældende maleris motiv: »Jesus sagde: »Vil du være fuldkommen, da gaa

hen, sælg hvad du har, og du skal have et Lig-gendefæ i Himmelen, og kom, følg mig» (Matt. 19,21).

Som nævnt er tavlen formentlig skåret af Kristen Spend, der omtrent samtidig afregnede for prædikestolens udførelse. De manierede dekorative led og de primitivt forenklede enkeltheder røber dog værkstedets spændvidde eller måske snarere dets degenerering i en senfase. Forkærligheden for sidevingernes uortodokse, næsten surrealistiske kartoucher findes dog allerede i altertavlerne i Humlum og Engbjerg (s. 1197, 1348), begge fra århundredets begyndelse.

Altertavlens tilblivelse er ganske velbelyst i regnskaberne, der 1636 nævner en snedker i Lemvig, som skulle udføre tavlen »paa hans egen Kost og Træ«. Det følgende år betaltes en maler for at staffere tavlen med egne farver og guld. Ingen af de impliceredes navne er direkte anført, men i betragtning af, at kirken 1638–39 afregnede med Kristen Spend fra Lemvig og Jacob Maler i forbindelse med prædikestolens levering, er det nærliggende også at tilskrive tavlen til disse, dvs.

for sidstnævntes vedkommende en af de to Ribemalere af dette navn, Jacob van Meulengracht eller Jacob Bartholomesen.⁴² 1803 anførtes det, at »altertavlen kunne trænge til hjælp«, men allerede 1811 betegnedes den som »ulastelig«.⁴³ 1832 foresloges altertavlen opmalet,²³ hvilket gennemførtes året efter, bl.a. med nymaling af alterbilledet. 1876 fik tavlen egetræsstaffering med lidt forgyldning.¹⁷ Den forsvundne indskrift nr. 4 stammer formentlig fra denne bemaling. 1912 gennemførtes en omhyggelig restaurering ved Johs. Malling, der udskiftede sekundære detaljer i træ og genskabte den oprindelige bemaling.¹⁷ Et altermaleri, udført af Poul Steffensen 1912, fik dog ikke Kunstakademiets godkendelse, hvorefter det middelalderlige korbuekrucifiks indsattes i storfeltet, dog 1968 erstattet af det nuværende altermaleri. Samtidig opfriskedes stafferingen.

†*Altertavle(r)*. 1639 anvendtes den kasserede gamle altertavle som brændevod; formentlig har det drejet sig om en middelalderlig tavle, enten højaltertavlen eller en sidealtertavle, hvori indgik en af de bevarede altertavlefigurer (s.d.).¹⁵

Altertavlefigurer. 1) (Fig. 28), o. 1400, Jomfru Maria med barnet, formentlig udført af samme mester som Madonnafigurerne i Resen og Humlum (s. 1149, 1199).⁴⁴ Den ca. 74 cm høje Mariafigur, hvis højre arm, oprindelig fæstnet med en nagle, er afbrækket ved albuen, sidder frontalt på et hyndebeltet tronsæde med fødderne i spidssnude sko placeret på et afrundet fodstykke. Hun bærer krone (takkerne mangler) på det bølgeskårne udslåede hår, mens ansigtet ligesom de ovennævnte paralleller har høj, hvælvet pande, summarisk antydende øjne, lige næse og spids hage. Over kjole med højtsiddende midje bærer hun en folderig kjortel, der falder i spidse v-folder mellem de bredstående ben. Barnet troner på hendes venstre knæ. Han har kortklippet hår og fodlang kjortel. Med hænderne fatter han om et afrundet objekt, måske en fugl (jf. Resen) eller en frugt (Humlum).

På bagsiden er figuren kraftigt udhulet (udført dels med lige jern, dels med et smalt huljern). Figuren, der er sekundært fæstnet til væggen med et fladjern, fremtræder så godt som fuldstændigt afrenset for farve, og kun enkelte fragmenter af kridtgrund anes.

Fig. 30. Detalje af alterkalkens krucifiksgruppe (jf. fig. 31, s. 1508). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Detail von Kruzifixgruppe des Altarkelches.*

Fig. 31. Altersølv, omfattende kalk, med fod, skaft og knop, muligvis fra 1614, og nyere bæger fra 1800-tallet. Tilhørende disk, nyere (s. 1507). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Silberne Altargeräte mit Kelch, Fuß, Schaft und Knopf, möglicherweise von 1614, und neuerer Becher aus dem 19. Jahrhundert; neuere Patene.*

Som nævnt s. 1200 antyder eksistensen inden for samme område af de tre nært beslægtede Madonnafigurer, at et lokalt værksted kunne have været i aktivitet på egnen. Ferringmadonnaen er dog den mindste af de tre eksempler og fremtræder samtidig mere summarisk i de udskårne detaljer.

Figuren var sammen med nr. 2 1768 placeret på fontehimlen (s.d.).¹⁹ Sidenhen deponeredes begge på loftet (*Løffler 1879*), hvor de endnu registreredes 1909 (Chr. Axel Jensen). 1910 gennemførtes en rensning, imprægnering og overfladebehandling ved konservator Peter Linde, der også udbedrede et snit i Mariafigurens næse. 1968 foresloges en fornyet konservering af begge figurer, der var beskadiget, bl.a. på grund af fugt og ormeangreb. En istandsættelse er atter planlagt 2011. I tidligere alterniche i triumfvæggens nordside.

2) (Fig. 29), o. 1500, Kristus, vist som Verdensdommeren.⁴⁵ Figuren, der sandsynligvis har indgået i en fremstilling af Dommedag, er 65 cm høj.

Den groftskårne Kristus troner frontalt på et sæde. Det brede ansigt med bølgeriflet hår og skæg har øjne med tunge øjenlåg, flad næse og fremskudt underlæbe. Den nøgne overkrop med markeret sidevunde og cirkelrund udhulet navle er dækket af en folderig kappe, der er lukket foran brystet med en bladpydet agraf, mens den falder i tunge folder hen over armene og underkroppen. De brede, summarisk udskårne fødder hviler på en firdelt jordklode.

Figuren er på bagsiden omhyggeligt udhulet, i lighed med nr. 1. Endvidere ses på bagsiden af Verdensdommerens hals et udskåret, omvendt kors.⁴⁶

Som omtalt 1768 var figuren, betegnet som 'Gubernator Mundi' (dvs. Verdensherskeren), sammen med nr. 1 på daværende tidspunkt placeret på fontehimlen.¹⁹ For senere istandsættelser, jf. ovf. Ophængt på skibets vestvæg over døren.

Altersølv (fig. 31), omfattende kalk, sammen sat af dele fra forskellig tid, og nyere disk. Den 19,5 cm høje *kalk*, der er helt uden stempler og

Fig. 32. Alterstager nr. 1, skænket 1676 af sognepræst Hans Jespersen Uglbjerg og Margrethe Pedersdatter Hegelund (s. 1508). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Altarleuchter Nr. 1, 1676 von Gemeindepfarrer Hans Jespersen Uglbjerg und Margrethe Pedersdatter Hegelund gestiftet.*

påskrifter, kan være identisk med den 'lille' kalk, som sammen med en tilhørende disk 1614 skænkedes til kirken af Jens Jensen, vel kirkeværgen af dette navn, boende i Kåsgård, medmindre der hermed refereres til et ikke siden omtalt sygesæt (s.d.).¹⁵ At dømme efter profilen er bægeret dog formentlig yngre, måske endda udført i forbindelse med en af de dokumenterede renoveringer af altersølvet 1837 og 1882, jf. ndf. Den sekstungede fod har en påsat, støbt og forgyldt krucifiksgruppe, ca. 3,5 cm høj (fig. 30); Kristus hænger på korset i skrå arme mellem Johannes Evangelisten (tv.) og Maria (th.). Knoppen, med forgyldning, har rudebosser med fordybede versaler: »IHESVS(omvendt)« mellem tilspidse blade med spinkel stavværkslignende ornamentik. *Disk*, nyere, 15 cm i tværmål og ligesom kalken uden mærker. †*Disk*, samhørende med kalken. Antagelig kasseret i forbindelse med anskaffelsen af den nuværende. 1624 anskaffedes lærred til at svøbe om kalk og disk.¹⁵ 1768 omtales kun et enkelt altersæt i kirken, 'en meget smuk kalk og disk af sølv, vel forgyldt' og 'udarbejdet efter den i store købstæder brugelige fa-

con'.¹⁹ 1837 blev kalk og disk forgyldt ud- og indvendig.²⁴ Tilsvarende gennemførtes 1882, idet disken yderligere blev 'kogt op'.¹⁷ †*Altersølv*(?), nævnt 1606 i forbindelse med indkøb af lærred til at svøbe omkring.¹⁵

†*Oblatæske*, jf. fig. 55, nyere, af sort porcelæn med guldkanter og kors, jf. også skål (s.d.). 1862 noteredes dog manglen af en brødæske.¹⁷

Sygesæt, jf. Vandborg Kirke (s. 1467). †*Sygesæt*(?). En lille kalk og disk foræredes 1614 af Jens Jensen, jf. ovf.

†*Ske*, anskaffet 1903, af sølv.¹⁷ Skeen er siden stjålet.

†*Alterkander mv.* 1634 anskaffedes en vinflaske af tin.¹⁵ 1844 indkøbtes en porcelænskande,²⁴ nævnt 1862.¹⁷

Skål, 1907,¹⁷ af sort porcelæn med guldkanter og kors. 9,5 cm i tværmål. Under bund mærke for Bing & Grøndahl.

Alterstager. 1) (Fig. 32), 1676, skænket af den daværende sognepræst, Hans Jespersen Uglbjerg og hustru, Margrethe Pedersdatter Hegelund (jf.

Fig. 33. Alterstager nr. 2, skænket 1857 af Barbara Larsdatter, enke efter kirkeværgen Christen Christensen Storeborup (s. 1509). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Altarleuchter Nr. 2, 1837 von Barbara Larsdatter, Witwe des Kirchendiener Christen Christensen Storeborup, gestiftet.*

*blomstervaser (s. 1509) og epitafium nr. 1). Af tin, 24 cm høje inklusive lysetorn. På foden er med versaler indgraveret initialer for præsteparret samt giverår: »H:H:I:S:W~M:P:D:H: Anno:1676«. Enkelt cylinderskaft og flad lydeskål. Et tilhørende par *blomstervaser, ligeledes af tin, blev skænket 1671 af samme (jf. ndf.). 2) (Fig. 33), 1857, skænket af kirkeværge Christen Christensen Storeborups enke, Barbara Larsdatter til erindring om hans død (jf. mindetavle og gravsten nr. 2).¹⁷ Af messing, 37 cm høje. På lydeskålen er indprykket i skriveskrift: »Dette par Lysestager er givet til Erindring af C. Storeborups Død af hans Enkke B. Larsen (Larsdatter) Gud til Ære Ferring Kirke til Siir 1857«.

†*Alterstager*. 1636 leverede en snedker i Lemvig (formentlig Kristen Spend, jf. altertavle og prædikestol) et par lysestager af træ, der 1637 blev malet af en maler, måske Jacob Maler (van Meulengracht eller Bartholomesen) fra Ribe, jf. ovf.¹⁵

**Syvstage*, skænket julen 1942 til minde om Peder Borup (1832-96), Ane Wang Borup (1854-1942) og Frederik Borup (1873-1937). Den 46 cm høje stage, der er signeret af Knud Eibye, har navneindskrifter i fordybede versaler på foden. I Vandborg Præstegård.

**Blomstervaser* (fig. 34), 1671, i lighed med alterstager nr. 1 skænket af sognepræst Hans Jespersen Uglbjerg og Margrethe Pedersdatter Hegelund. Af tin, ca. 16 cm høje; den ene vase er knækket over midtpartiet. Pæreformet korpus på lav profileret fod; skaftformet øvre led. Midt på vaserne er giverparrets initialer indgraveret med versaler sammen med giveråret: »H:H:I:S:W« og »M:P:D:H: Anno 1671«. Vaserne er tidligst omtalt 1768 i præsteindberetningen, her betegnet som »Urte=Potter«.⁴⁷ Begge afspejler tidligt en praksis, der i løbet af 1800- og 1900-tallet bliver langt mere almindelig.⁴⁸ Vaserne er siden 1896 opbevaret i Nationalmuseet (inv. nr. D 4782 a-b), tidligere dog urigtigt betegnet som alterstager.

**Messehagel*, nyere, af rødt silkefløj med kors og kanter af guldgalonier og rødt for. I Vandborg Præstegård. Antagelig identisk med den hagel, der blev fornyet 1932.¹⁷

Fig. 34. *Blomstervaser, skænket 1671 af sognepræst Hans Jespersen Uglbjerg og Margrethe Pedersdatter Hegelund (s. 1509). Nationalmuseet. Foto Arnold Mikkelsen 2010. – **Blumenvasen*, 1671 von Gemeindepfarrer Hans Jespersen Uglbjerg und Margrethe Pedersdatter Hegelund gestiftet.

†*Messehagel*, tidligst omtalt 1632 i forbindelse med en udgift til silke, der var syet herpå.¹⁵ 1768 nævnt som værende af 'sort, blomstret fint plys med rød bund'. Den tilhørende messeskjorte og måske også selve hagelen var givet af daværende sognepræst, Christen Jensen Beck (†1750).¹⁹ En ny hagel foresloges anskaffet 1825.²³ 1846 indkøbtes en ny hagel af rødt fløj.²⁴ Det var antagelig denne, der 1876 forsynedes med nyt kors og kanter af ægte guldgalonier.¹⁷

Alterskranke (jf. fig. 55), 1905,¹⁷ af halvcirkulær form med balustersøjler på profileret postament. Staffering i brunt og sort som ådret egetræ; knæfald, betrukket med rødt fløj ligesom tilhørende *knæleskammel*. †*Alterskranke(r)*. 1651 anskaffes træ til et knæfald ved alteret, muligvis dog alene en knæleskammel til præsten.¹⁵ 1836 blev knæfaldet læderpolstret²⁴ og 1876 egestafferet.¹⁷

†*Knæleskammel*. 1768 omtales præstens bedeskammel som dannet af 'et rygbensled af en stor hvalfisk'. En tilsvarende skammel fandtes på prædikestolen (s.d.).¹⁹

Døbefont (fig. 36), romansk, af rødlig (kumme) og lysegrå (fod) granit, 93 cm høj; enkelte frag-

Fig. 35. Dåbsfad, antagelig 1852 og tilhørende kande, anskaffet 1862, om end senere overtrukket med messing (s. 1510). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Taufschale, vermutlich 1852, und zugehöriger Kanne, 1862 angeschafft, später mit Messing überzogen.*

menter af sidstnævnte er afslået. Fonten, der tilhører egnens sædvanlige bægerbladstype (Mackeprang, *Døbefonte* 161, 407), omfatter en firsidet fod af form som en omvendt terningkapitel med hjørnesporer og en kraftig vulst ved overgangen til kummen. Denne har en krans af bægerblade på undersiden og ved munden en attisk profil.

1883–84 blev fonten befriet for (sekundær) bemaling.¹⁷ Ved korbuens nordre vange.

Fontelåg (fig. 59), 1600-tallet, af træ, vel identisk med det, der tidligst nævntes 1768 og på daværende tidspunkt anvendtes som podium for kirkens to middelalderlige alterfigurer.¹⁹ Låget er kegleformet og har grønlig staffering. Henlagt på kirkens loft.

Dåbsfad (fig. 35), antagelig identisk med det 1852 anskaffede;²⁴ af messing, 36 cm i tværmål. Tilhørende *låg* af samme materiale med fornyet knop. †*Dåbsfad*, 1768 nævntes et gammelt tinfad uden indskrift.¹⁹ Endnu anført 1809.⁴³

Dåbskande (fig. 35). En kande af tin med låg anbefalede anskaffet 1862.²⁴ Formentlig identisk med den nuværende kande, der dog sekundært er blevet overtrukket med messing. Kanden, som er af den på daværende tidspunkt vanlige form, måler 26,5 cm i højden. Under bunden er indpræget med versaler: »Denmark/ Sjødahl« (for Erik Sjødahl), vel i forbindelse med kandens restaurering.

Korbuekrucifiks (fig. 37), o. 1450, på fornyet korstræ. Den spinkle, ca. 57 cm høje figur, hænger dybt i strakte arme. Hovedet med halvlangt hår og skæg hviler tungt på højre skulder. Brystkassens muskulatur er summarisk angivet over den markant smalle midje. Lændeklædet er svøbt stramt om hofterne med en snip mellem de strakte ben; højre fod ligger hen over venstre og er fæstnet med en enkelt nagle. Korstræet, der er skåret 1912 efter forbillede i det noget ældre processionskrucifiks fra Ho Kirke (o. 1425, *DK Ribe* 1371), har kvadratiske endestykker, her dog med firpas i stedet for evangelistmedaljoner; den lodrette og vandrette korsarm har cirkulære udvækster som stiliserede blade, mens en stor korsglorie er placeret i stammerens skæring.

Stafferingen blev rekonstrueret 1912 af Johs. Malling ud fra oprindelige farvespor. Figuren har

Fig. 36. Døbefont, romansk, af granit (s. 1509). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Romanisches Taufbecken aus Granit.*

Fig. 37. Korbuekrucifiks, o. 1450 (s. 1510). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Chorbo-genkruzifix, um 1450.*

rødbrunt hår, grøn tornekrans, gyldent klæde og røde blodstriber på den naturlige karnationsfarve. Korstræet står i rødt, grønt og blåt med forgyldning.

Krucifikset, der blev opmalet 1848,²⁴ var før restaureringen ophængt på sekundært $\dagger$ korstræ, af fyr med sort staffering. Ved istandsættelsen 1912 rekonstrueredes flere af fingrene, mens begge ar-

me fæstnedes. Som anbefalet af Johs. Malling ind-sattes det nyrestaurerede krucifiks i altertavlens storfelt (jf. s. 1506, fig. 55), hvorfra det o. 1968 flyttedes til sydvæggen.

$\dagger$ Korbuekrucifiks. 1768 registreredes to krucifikser over korbuen, et større og et mindre, begge 'af træ udhugne', dvs. det nuværende og et sidenhen forsvundet.¹⁹

Prædikestol (fig. 38), omfattende kurv og himmel, begge fra 1640, jf. regnskaber¹⁵ og malet *†*indskrift.¹⁹ Svarende til de bevarede optegnelser opregnedes her i alt otte givere, omfattende de to enker, som også nævntes på altertavlen, Birgitte Krag og Mette Pedersdatter, med de respektive afdøde ægtemænd, Oluf Krabbe og Peder Juul i Borup; endvidere kirkens sognepræst, Jens Nielsen (Bølling), de to kirkeværger, Peder Jensen, Borup og Søren Jespersen, Midsommersbjerg samt Jens Christensen, foged på Damsgård. Udført af Lemvigsnedkeren Kristen Spend, den såkaldte Vandfuldmesters eneste arkivalisk dokumenterede arbejde, i samarbejde med Jacob Maler (van Meulengracht eller Bartholomesen) fra Ribe.

Prædikestolen er af mesterens vanligt benyttede karnapform med fem arkadefag, hvoraf de tre midterste skyder sig frem i forhold til de to sidefag. Dobbeltøjler med øvre og nedre prydbælter på skaftringene flankerer fremspringet, mens de øvrige felter har enkeltøjler. Arkaderne, der hviler på kannelerede pilastre, har bueslag med tandsnitsbort og profilliste med diamantbosser; i sviklerne hvirvelrosetter. Postament og frise har markerede hjørnefremspring, der øverst har en fremspringende tandsnitprydet kronliste. Håndliste, beklædt med rødt fløj og guldgalonier; nyere bogstol. Før restaureringen 2011-12 opsat på nyere, muret fod ved skibets sydøsthjørne foran sidealterniche. Nyere trappe af træ med spinkelt jerngelænder.

Himmel, 1640, af fyrrretræ, af rektangulær form med trekantgavle, hhv. tre mod nord og fire mod vest, opsat mellem drejede småspir, der modsvares af tilsvarende hængeprydelser under gavlmellemrummene. Tandsnitsfriser er anvendt både i himlens kronliste, i gavlene og på undersiden, der desuden prydes af en roset i et kvadratisk spejl.

Stolens og himlens staffing, der restaureredes 1913 af Johs. Malling på grundlag af oprindelige farvespor, omfatter rødbrunt, zinnoberrødt, grønt, okkergult, gråt, hvidligt og sort samt sølv og guld. På himlens prydgavle er desuden rødbrun maureskedekoration på okkerfarvet bund. I de fem arkadefelter er gengivet halvfigurer af de fire evangelister og Kristus, vist som Salvator Mundi. Fra nord mod syd ses hhv. Mattæus, Markus, Salvator

Mundi, Lukas og Johannes; de to sidstnævnte er dog fornyet efter forbillede i de tilsvarende figurer på prædikestolen i Vandborg Kirke (s. 1470). I lighed med disse er samtlige evangelistfigurer udført efter den nederlandske maler Gortzius Geldorps (1553- efter 1619) forlæg, stukket o. 1600 af Crispin de Pas den Ældre.⁴⁹ De tilhørende figurnavne er anført i kronfrisen med gyldne versaler på sort bund, opmalede efter de oprindelige spor, således: »S. Matthævs«, »S. Marcvs«, »Salvator Mvndi«, »S. Lvcas« og »S. Johannes«. De tilhørende indskrifter på postamentets frisefelter er dog nyopmalede 1913 i fraktur og antikva med angivelse af prædikestolens tilblivelses- og restaureringsår, 1640 og 1913 i første og sidste felt, suppleret med skriftsteder fra Luk. 11, 28, Joh. 10, 11 og Mat. 11, 15 i de tre øvrige felter.

†*Indskrifter mv.* Som nævnt 1768¹⁹ var under de fem postamentfelter anført otte givernavne og -beløb, alt i overensstemmelse med en fortegnelse i kirkeregnskaberne fra 1639;¹⁵ denne liste omfatter dog i alt 19 givere. På stolen nævnes: »1640 haver V. B. Frue Berette Kragh (velbyrdig frue, Birgitte Krag) given 4 rigsdaler«. Ved navnet var hendes adelsvåbner, vel svarende til altertavlen (s.d.).⁵⁰ Endvidere: »H. I. N. B. (Hr. Jens Nielsen, Bølling, kirkens sognepræst) gav 3 rigsd. (;) P. I. S. B. (Peder Jensen, Borup) og S. E. (I.) S. B. (Søren Jespersen, Berg (Midsommersbjerg)) Kirke=værgere gav hver 2 rigsd. (;) S. M. C. L. (Salig Michel Lund) gav VI rigsd. (;) N. C. B. (Niels Gregersen i Brændgård) gav 1 rigsd. (;) I. C. S. (Jens Christensen, foged på Damsgård) gav 1 rigsdaler: Mette Sal. Peder Hiuffels i Borup (Mette Pedersdatter, g.m. Peder Juul i Borup) gav X Rigsdaler.«

Selvom stolens udførelsesår først var angivet som 1640, afregnede man allerede 1638-39 for snedker- og malerarbejdet. 1638 betales således »Christen Spend, Lemvig« (Kristen Spend) for udførelsen af prædikestolen med tilhørende himmel, mens Jacob Maler, Ribe det følgende år lønnes for at male begge dele med farver og guld. Sidstnævnte er antagelig identisk med Jacob van Meulengracht (-1618-64) eller Jacob Bartholomesen (-1624-58), begge fra Ribe, men aktive overalt i Jylland, bl.a. i Nordjylland (jf. Ringkøbing, pulpiturer nr. 1-2, o. 1635 (s. 114,

Fig. 38. Prædikestol, 1640, udført af Kristen Spend i samarbejde med Jacob Maler (van Meulengracht eller Bartholomesen) fra Ribe. Stolen blev skænket af otte navngivne personer fra sognet (s. 1512). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – Kanzel, 1640, von Kristen Spend in Zusammenarbeit mit Jacob Maler (van Meulengracht oder Bartholomesen) aus Ribe. Der Stuhl wurde von acht namhaften Personen der Gemeinde gestiftet.

118), Lomborg, †bemaling, 1634 af prædikestol (s. 751)).⁵² Stolen placeredes på en bjælke, indmuret af en muremester, mens himlen ophængtes i jernstænger. Et behov for at forny †*prædikestolsopgangen* er anført 1797-98,⁴³ mens stolens underbygning ('fod' og gulv) foresloges udskiftet 1825.²³ Stolen blev nystaffet 1839. Ved denne lejlighed kan de to sydligste felter være blevet mere gennemgribende opmalet;²⁴ samtidig beklædtes håndlisten med rødt fløjls og kanter af guldbrokade.²⁴ 1876 egemaledes og forgyldtes stolen; de malede panelfelter forblev dog uberørte, bortset fra en fernisering.¹⁷ 1913 gennemførtes en grundig snedker- og malermæssig istandsættelse ved Johs. Mallings, der bl.a. fornyede stolens håndliste, rekonstruerede tabte profillister og nymalede to af evangelistbillederne. I forbindelse med interiørets istandsættelse 1966-67 foresloges lydhimlen nedtaget. 1968 nyrestaureredes stolen af E. B. Rosing-Holm. En gennemgribende snedkermæssig istandsættelse af stolen, der er angrebet af råd, herunder en fjernelse af den murede sokkel samt en udskiftning af dækplade og læsepult indgår i projektet for den igangværende restaurering (2011-12).

†*Prædikestol*. Tidligst nævnt 1586.¹⁵ 1639 anvendtes stolen som brændeved sammen med den gamle altertavle (s. 1506) og andet inventar i forbindelse med smeltning af bly (til taget).¹⁵

†*Prædikestolsskammel*, dannet af en rygknogle fra en hval, nævnt 1768.¹⁹

Stolestader (jf. fig. 25), sammensat af dele fra forskellig tid, heraf måske allerede fra 1600-tallet, om end med senere fornyelser, bl.a. antagelig fra 1839, da kirkens lukkede stole (disse?) fornyedes på initiativ af sognefoged og kirkeværge Christen Christensen (jf. mindetavle). Staderne, der udgør 15 sæder i nord og 12 i syd, har alle fyldingslåger og udskårne gavle med svejfede, spirprydede topprydelser, båret af pilastre. Ved nord- og sydvæggen er, antagelig samtidige, udskårne og spirprydede paneler (jf. s. 1471). Den forreste stol i sydsiden er indrettet til plads for kirkesangeren og udstyret med bogreol. Alt er staffet i lys og mørk blågrå med svagt grønlig farve på lågernes fyldingsprofiler; grå stofhynder.

Stolene, hvis antal 1862 omfattede 15 i begge sider, blev 1871 bemalet ind- og udvendig, en staffering, der 1882 erstattedes af en egetræsbemaling.¹⁷ Staderne er senere delvist ombygget,

Fig. 39. *Kirkekiste, 1400-tallet (s. 1515). Nationalmuseet. Foto Arnold Mikkelsen 2011. – *Kirchentruhe, 15. Jahrhundert.

Fig. 40. Detalje af *kirkekiste, 1400-tallet, sml. fig. 39 (s. 1515). Nationalmuseet. Foto Arnold Mikkelsen 2011. – *Detail einer *Kirchentruhe, 15. Jahrhundert, vgl. Abb. 39.*

måske i forbindelse med inventarets istandsættelse 1912-13 eller 1966-68.

†*Stolestader*. Tidligst omtalt 1591 og 1594 i forbindelse med indkøb af træ hertil.¹⁵ Stolene blev tilsyneladende også forbedret på Hans Jespersen Uglbjergs initiativ, sognepræst 1669-82 (jf. epitafium nr. 1). 1768 fandtes 11 mandsstole, hver med fire sæder, og 12 kvindestole af samme dimensioner, hhv. i syd og nord. Endvidere i tårnet otte mandsstole i syd, hver med to sæder, og fire med tre sæder, ligeledes beregnet til mænd, i nord. Alle betegnedes dog som 'meget ringe'.¹⁹ Fodskamler anbefalede anskaffet 1832-33.²³

Præstestol, anskaffet 1998.¹⁷

†*Skrifte- og præstestol*. Tidligst nævnt 1768 og karakteriseret som så ringe og snæver, at to mænd næppe kunne sidde herpå.¹⁹ Egetræsstafferet 1876.¹⁷ Stolen, der har været placeret i korets nordside over for degnestolen, er antagelig fjernet o. 1900, jf. fig. 55.

†*Degnestol*. Nævnt 1838.²⁴ Egetræsstaffering omtalt 1876.¹⁷ Endnu o. 1900 placeret syd for alteret, jf. fig. 55.

†*Herskabsstole*. To stole, tilhørende Damsgård, om end uden særlige våbenskjolde og indskrifter, er nævnt 1768.¹⁹ 1838 istandsattes stolene i ko-

ret (disse eller ovennævnte?).²⁴ 1882 fjernedes to stole under korbuen (disse eller ovennævnte?).¹⁷

†*Præstekonestole*. Som anført 1768 var i korets nordside to kvindestole, hver med to sæder, hørende til præstegården.¹⁹

Bænk, antagelig fra 1800-tallet, af form som en oplukkelig slagbænk og tidligere anvendt bl.a. til opbevaring af brændsel; gråstafferet; i våbenhuset.

**Kirkekiste* (fig. 39-40), 1400-tallet, 150×60 cm, 54 cm høj.⁵³ Den jernbundne kiste er dannet af brede, vandrette egeplanker, der i hjørnerne er groft sammensinkede. Lodrette glatte jernbånd sammenholder siderne og bundens planker, mens hjørnerne er sikrede med udtungede beslag. Hertil føjer sig en række prydbeslag i form af spinkle stilke med trekløverblade. Kisten er indvendig todelt med et skillerum, idet hvert rum yderligere er forsynet med et smallere rum. Svarende til denne indretning er også låget adskilt i to dele, hvor en sindrig låseindretning, fæstnet indvendig på plankekistens forside, sikrede, at den højre halvdel ikke kunne åbnes, uden at man samtidig skaffede sig adgang til den venstre del. Tre udvendige jernnedfald (i dag er kun to bevarede) ud for midten og hver af de to halvdele var yderligere beregnet til hængelåse. En beslægtet kiste findes

Fig. 41a-b. Detaljer af låsetøj på dørføj o. 1850 mellem skib og våbenhus (s. 1516). a. Låsekasse og klinke mod skibet. b. Klinkefald og nøgleblik mod våbenhuset. Foto Hugo Johannsen 2011. – *a-b. Details von Schloss an Türflügel um 1850 zwischen Schiff und Vorhalle, a. Schlosskasten und Klinke zum Schiff, b. Klinke und Schlüsselblech zur Vorhalle.*

bl.a. i Nørre Nisum (s. 660).⁵⁴ 1896 erhvervet af Nationalmuseet (inv. nr. D 3350).

Pengebøsse. En nyere messingbøsse, kasseformet med pengeslids i oversiden og Kristusmonogram i relief på forsiden, er ophængt i våbenhuset, th. for indgangen. †*Pengeblokke.* To blokke af træ er nævnt 1862, hhv. ved indgangen til skibet og til koret.¹⁷

Dørfloje. 1) O. 1850, med ældre låsetøj og klinkefald. Døren mellem våbenhus og skib er etableret o. 1850 (s. 1491), men kan være overflyttet fra en af skibets oprindelige døre, som senest tilmuredes ved denne tid. Både låsekassen, nøgleblikket og det kunstfærdigt smedede klinkefald (fig. 41a-b) må være ældre, og navnlig klinkefaldet rummer mindelser om den middelalderlige kistes beslagværk (jf. fig. 39-40). Gråmalet plankedør. 2) O. 1947 fornyedes våbenhusets yderdør og fremtræder nu som en ferniseret fløj af eg med smedede beslag i middelalderstil, jf. Hove og Dybe (s. 1437, 1567).¹⁷

Orgel (jf. fig. 42), 1946, oprindelig med to stemmer, bygget af Th. Frobenius & Co., Kgs. Lyngby. Udvidet 1955 og 1977 af samme firma.⁵⁵ Disposition 1955 (tre stemmer): Gedakt 8', Principal 4', Rørfløjte 2'. Disposition 1977 (fem stemmer): Gedakt 8', Principal 4', Rørfløjte 4', Spidsfløjte 2', Oktav 1'. Mekanisk aktion, sløjfevindlade. Stafferet i to grå nuancer, svarende til stolestaderne. I skibets sydvesthjørne, med nordvendt facade og spillebord.

Salmenummertavler. To moderne, hvidmalede tavler med søm til sortstafferede hængetal af metal er ophængt hhv. nord for korbuen og på sydvæggen. †*Salmenummertavler* (jf. fig. 55). 1862 var registreret i alt otte tavler, hvoraf antagelig to ses på fig. 55. Sortmalede med buet og svejftet overkant og beregnet til kridtpåskrifter.¹⁷

Præsterækketavler. 1) (Fig. 43a), o. 1799, bekostet af sognepræsten Jørgen Bloch, »den sidste som Rysensteens Baronie kaldte her fra den 3. Juli 1799 til Lönborg og Egvad Menigheder«. Tavlen, ca. 170×80 cm, omfatter to højrektangulære felter, indsat i hvidstafferet profilramme. Navnene på 14 præster fra reformationen og frem til 1848 er anført med hvid og gullig kursiv samt skriftskrift på sort bund. Ophængt på korets sydvæg.

Fig. 42. Indre, set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Inneres gegen Westen.*

Fig. 43a-b. Præsterækketavler nr. 1-2 (s. 1517). Foto Arnold Mikkelsen 2011. a. Præsterækketavle nr. 1, o. 1799. b. Præsterækketavle nr. 2, for 1862. – a-b. Pastorentafeln Nr. 1-2.

2) (Fig. 43b), for 1862.¹⁷ Tavlen, som opregner kirkens præster fra 1848 frem til den nuværende,

har samme udformning som nr. 1, dog alene med påskrift i kursiv på sort bund. I koret, på nordvæggen. †Præsterækketavle, for 1750. 1768 er registreret en firkantet tavle i 'altergulvet' (dvs. koret) med en fortegnelse over kirkens præster siden reformationen, alt bekostet af den forrige sognepræst (Christen Jensen Beck, virksom 1710-50).¹⁹ Tavlen blev fornyet og opmalet, »da der var ikke Rum for ham og hans Eftermænds Navne«, jf. ovf.

Mindetavle (fig. 44), o. 1839, opsat af den daværende sognepræst (Andreas Peter Prior, virksom 1834-48) til erindring om sognefoged og kirkeværge Christen Store Borups (Christensen Sto-

Fig. 44. Mindetavle, o. 1839, opsat til erindring om sognefoged og kirkeværge Christen Christensen Storeborups renovering af kirken (s. 1518). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – Gedächtnistafel, um 1839, zur Erinnerung an die Renovierung der Kirche durch den Gemeindevorsteher und Kirchenältesten Christen Christensen Storeborup.

reborup) initiativer for kirkens renovering 1839, defineret som hans »omhyggelige Foranstaltning og for en Deel udført paa hans egen Bekostning« i forbindelse med bl.a. en fornyelse af kirkens gulv og de lukkede stole, samt en gennemgribende opmaling af inventaret. Sidstnævnte nystaffering omfattede også en ældre mindetavle, jf. ndf. Af træ, 61×59 cm. Gul skriveskrift på blågrå grund. Indsat i delvis forgyldt profilramme. Ophængt i våbenhuset over indgangen til kirken.

†*Mindetavle*, opsat før 1682 af kirkens daværende sognepræst, Hans Jespersen Ugelberg (Uglbjerg) (virksom 1669–82, jf. s. 1515) med en fortegnelse over, hvordan kirkens indkomster skulle

Fig. 45. Kirkeskib nr. 1, o. 1700 (s. 1519). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Kirchenschiff Nr. 1, um 1700*.

Fig. 46. Kirkeskib nr. 2, 1926 (s. 1519). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Kirchenschiff Nr. 2, 1926*.

‘forfalde, så at den altid kunne være i stand’.¹⁹ Den lille sorte tavle, der var placeret på korsdøren, dvs. på triumfvæggens nordside, blev nyopmalet o. 1839, jf. ovf. og epitafium nr. 1.

Lysekroner. Kirken har to nyere messinglysekroner, beregnet til elektrisk lys og antagelig hidrørende fra restaureringen 1931. Begge er ottearmede med et tilsvarende antal s-svungne pryddarme, en flakt ørn som topfigur og glat hængeskugle. Ophængt i skibet. Hertil føjer sig to moderne kuglependler med skærm af hvidt opalglas, placeret i koret og våbenhuset.

Kirkeskibe. 1) (Fig. 45), o. 1700. Det primitivt byggede, tremastede skib, tilsyneladende med en vædder som galionsfigur, er stafferet i brunt, turkisblåt, sort og hvidt. Under vandspejlet er på kølen malet med sort kursiv på hvid bund: »Lad Storme Veier og Vand og Havet bryde Paa/ Den Christen Kirkes Skib, Det skal dog ej for-gaae/ Gud styrer selv sit Skib, Trods Vind og Veier og Vand/ Mit Troes Anker ej skal Slippe Denne Mand«. Endnu 1968 nævnt som ‘oplagt’ i det gamle nordvindue, ribbet for næsten alle løsele; siden ophængt i skibets vestende. 2) (Fig. 46), »Fædres Minde«, ophængt 1926 og skænket af sognets beboere. Skibet er bygget af kaptajn i vandbygningsvæsenet, N. Kiil.⁵⁶ Den tremastede bark er hvid over og rød under vandlinjen. Ophængt midt i skibet mellem de to lysekroner.

Fig. 47. Klokke, formentlig 1469 (s. 1520). Foto Arnold Mikkelsen 2011. – *Glocke, vermutlich 1469.*

†*Ligbåre*. Skænket 1619 af Niels Pedersen i Damsgård.¹⁵

†*Begravelsesudstyr*. 1768 var på kirkens sydvæg i to jernkroge ophængt 'et billede udhugget i en mands lignelse', hvorpå hang fire store og to små »Cheridon(n)er« (gueridoner, dvs. lysestager), tidligere anvendt ved ligbegængelser til at stå hhv. på begge sider af kisten (de store) og ovenpå (de mindre) med lys og røgelse.¹⁹ Det udhugne, dvs. formentlig udskårne figurbillede af træ, refererer antagelig til et ↑gravtræ, jf. s. 1525.

Klokke (fig. 47), formentlig 1(4)69, tilskrevet klokkestøberen, mester Klavs (Klaves).⁵⁷ Klokken, der har tværmålet 79 cm, har profil ved overgangen mellem legeme og slagring; om halsen er en

indskrift i reliefminuskler samt enkelte majuskler; som skilletegn småkors og en blomst: »Anno domini millesimo sexagesimo nono Ave maria gracia plenadominvs tecvm (I det Herrens år 1(4)69 Hil Maria den nådefulde, Herren (være) med dig)«. Det er påfaldende, at støberåret mangler angivelsen for århundredet, men sammenhængen med støberens øvrige værker, navnlig med klokken i Holstebro fra 1470 (s. 263), gør dateringen til 1400-tallets sidste del indiskutabel. Dog gav læsningen af årstallet som »1069« tidligere anledning til en myte om, at klokken skulle være hidført fra den sagnomspundne Bedelund Klosterkirke (s. 1482).⁵⁸

Klokken er tidligst omtalt i forbindelse med en reparation 1592,¹⁵ idet den 1595 blev yderligere istandsat med indkøbt malm, da den var 'sonderlagen'.¹⁵ 1651 repareredes klokkeværket (klokke og/eller klokkestol?).¹⁵ 1815 rapporteredes den som ubrugelig, da akslen manglede.²³ Ved en, antagelig senere, istandsættelse er kronen fornyet. 1983 blev kneblen og ophænget fornyet.

I slyngebom, nyere, af egetræ.

GRAVMINDER

Epitafier. 1) (Fig. 48), o. 1682, for Hans Iespersøn (Jespersen Uglbjerg), ★11. april 1635 i Vgelbierge (Uglbjerg, Dejbjerg Sogn, Bølling Hrd.), der havde »arbejdet oc tient for sin brød fra sin barndom« indtil 25. sept. 1657, siden frekventeret Holstebro Skole i otte år og i København (vel Universitetet) i fire år.⁵⁹ Prædikede for kongen på Københavns Slot 14. maj 1669 og blev 20. maj s.å. af denne beskikket til præst i Ferring; ordineret 14. juli i Ribe af Petro Iani Kragelvnd (Peder Jensen Kragelund, biskop i Ribe); g.m. Margreta Peders. Dⁱ. Heggelvnd (Margrethe Pedersdatter Hegelund) i Stavning Præstegård, Dom. Trinitate (29. maj) 1670. Parret havde sammen fem børn, tre sønner og to døtre. †23. maj 1682 i sit 48. år.

Mindetavle af træ, ca. 110×165 cm, indsat i profilramme. Indskriften i fordybede versaler med enkelte kursiverede versaler er opmalet i mørkebrunt på rødbrun grund. Efter personalia følger en redegørelse for parrets velgerninger, dels i forbindelse med præstegårdens fornyelse for

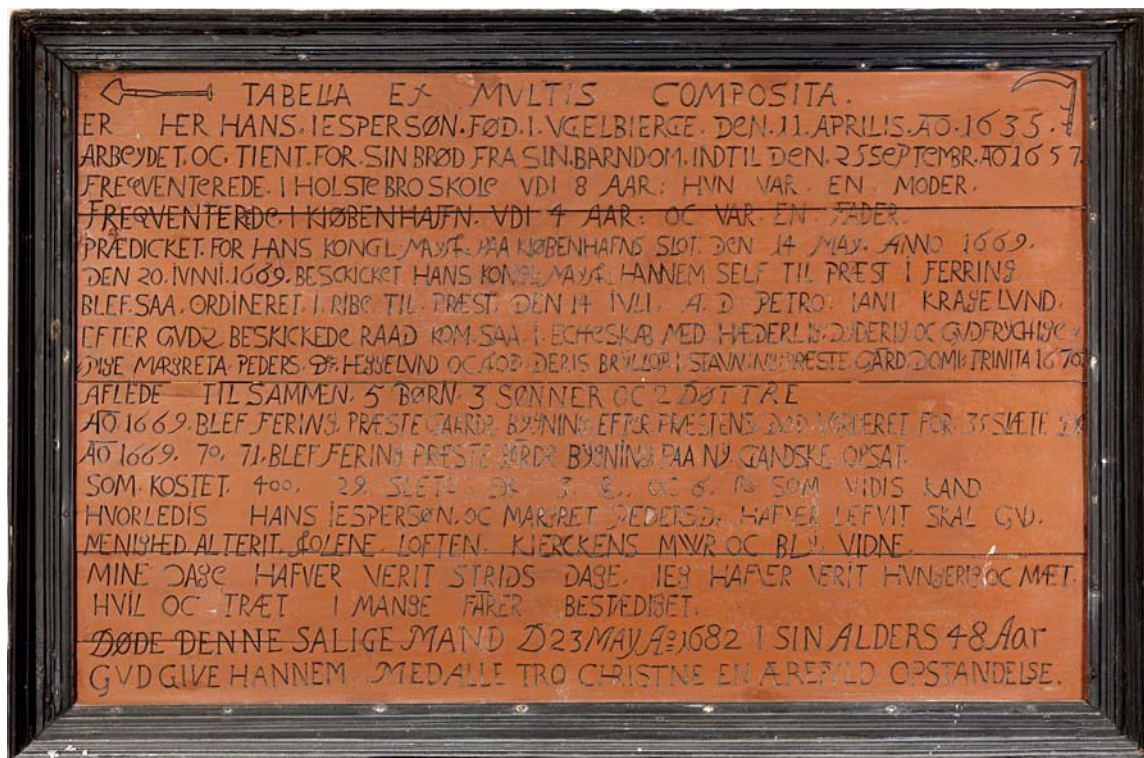

Fig. 48. Epitafium nr. 1, o. 1682 for Hans Jespersen Ugbljerg (s. 1520). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Epitaph Nr. 1, um 1682 für Hans Jespersen Ugbljerg.*

»400. 29 (vel 429) slet dⁱ. 31 (mark) og 6 sk.«, dels ved kirken og inventarets forbedring («Hvorledis Hans Iespersøn oc Margret Pedersd^t hafver lefvit skal Gvd./ Menighed, Alterit, Stolene, Loften, Kierckens Mwr oc Bly vidne»), afsluttende med sognepræstens personlige levnedsbekendelse: »Mine Dage hafver verit Strids Dage. Ieg hafver verit hvngerig oc mæt/ hvil oc træt i mange Farer bestædiget.« Øverst i venstre og højre hjørne er gengivet en spade og en le, de velkendte attributter for Arbejdet og Hvilen (Labor og Quies) eller for at betegne, at præsten 'til sit 23. år gjorde bondearbejde'.¹⁹ Vestligst på skibets nordvæg.

2) (Fig. 49), 1794-95, med udkåret årstal, indskrift og signatur («Gemacht in Lemvig 1794» og »ZML«), sandsynligvis for Zinders Machholm, Lemvig og de malede tilsvarende for Knud Hansen Friis («K: Friis 1795»). Opsat for »den i sin Tid Velfortiente Lærer og Olding«, Gregers Lund, *21. nov. 1719 i Ålborg, kaldet 30. okt. 1750 til sognepræst for Ferring Menighed, 8. dec.

1756 beskikket til provst for Wandfuld (Vandfuld) herred, <†11. maj 1796> i Ferring Præstegård, tillige med sin »Elskværdige Hustrue«, Anna Elisabeth Alsing, *24. juni 1726 i Nibe Præstegård, †19. nov. 1786 i Ferring Præstegård. I ægteskabet var fem børn, hvoraf to sønner og en datter overlevede forældrene. Epitafiet var bekostet med tilladelse af kirkens høje patron (dvs. Ove Henrik Juul Rysensteen).

Skrifttavle i nyklassicistisk stil af træ, formet som en højoval struktur, 250×200 cm, hvori er indsat et rektangulært storfelt og to mindre tværovale skriftfelter, alt kronet af et topstykke. Den centrale indskrifttavle er indsat i en portalagtig ramme, flankeret af kannelerede søjler med bladkapitæler og høje postamenter; herover og -under er profileret med fremspring, støttet af bladkonsoller og kronet af tulipanlignende blomster. Selve skriftfeltet indrammes af båndslang (guillocher), afbrudt i hjørnerne af rosetter. Den ovale storramme, hvori er indsat et tværovalt skriftfelt for-

Fig. 49. Signatur for Zinders Machholm 1794. Detalje af epitafium nr. 2 (s. 1521). Foto Karsten Vikkelsø Larsen 2011. – *Signatur von Zinders Machholm 1794. Detail von Epitaph Nr. 2.*

oven og forneden, er smykket med diagonaltstillet fletværk, mens den ydre kontur er markeret af en gennembrudt tandsnitsfrise. Øverst ses Gudsøjet i en trekantet glorie, omkranset af lysstråler.

Stafferingen, der blev gennemgribende istandsat 1968, omfatter rødt, blå, grønt, brunt, hvidligt, sort og gyldent. Selve indskrifterne står i gylden kursiv og fraktur på sort bund. Fremtrædende i øvrigt er den røde marmorering på de vandrette profilled og den blå- samt grønlaserede sølvfarve på søjleskafternes platter og kapitæler. I forbindelse med tavlen istandsættelse 2011 påvistes de ovennævnte signaturer, den udskårne på tavlen

bagside (fig. 49), mens den malede læstes på den vandrette underkant (fig. 50).

Som det fremgår af den skårne signatur, er tavlen sandsynligvis udført af den alsidige Lemvigbilledskærer Zinders Machholm (†1817), der i en menneskealder arbejdede som altnuligmand for Lemvig Kirke (s. 361). Hans tidligste værker er præget af en lokal version af rokokostilen, mens han senere, som her, demonstrerer et klart kendskab til motiver fra nyklassicismen. Epitafiet er som angivet stafferet af den flittige degn i Trans, Knud Hansen Friis og er nært beslægtet med den lidt ældre legattavle for Christian Arnth

Fig. 50. Signatur for Knud Hansen Friis 1795. Detalje af epitafium nr. 2 (s. 1521). Foto Karsten Vikkelsø Larsen 2011. – *Signatur von Knud Hansen Friis 1795. Detail von Epitaph Nr. 2.*

Fig. 51. Epitafium nr. 2, 1794-95, for Gregers Lund og Anna Elisabeth Alsing. Udført af Zinders Machholm, Lemvig og Knud Hansen Friis, Trans (s. 1521). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Epitaph Nr. 2, 1794-95, für Gregers Lund und Anna Elisabeth Alsing.*

Fig. 52. Gravsten nr. 1, o. 1759, for Christen Jensen Bech (s. 1524). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Grabstein Nr. 1, um 1759, für Christen Jensen Bech.*

Brasch og hustru i Dybe (s. 1569). Som anført ovf. blev epitafiet restaureret 1968 af E. B. Rosing Holm. Østligst på nordvæggen.

Gravsten. 1) (Fig. 52), o. 1759, for Christen Jensen Bech, *19. nov. 1683 i Holstebro, provst i Vandfuld Hrd. i 14 år og sognepræst i Ferring i 40 år, †15. okt. 1750 i Ferring Præstegård i sit 65. år tillige med hustruen, »Velædle Proustinde« Anne Kierstine Brandstrup, * 12. nov. 1675 i Hygum Præstegård, †2. feb. 1759«.

Indskriftsten, 195×110 cm, af gråhvid marmor med indskrift i fordybet kursiv. Det centrale, højo-vale skriftfelt, hvis tekst i dag er delvis ulæselig,⁶⁰ er indrammet af rocailler og blade og flankeres af apostelfyrsterne Peter (tv.) og Paulus (th.) med deres respektive attributter. Over disse ses tv. en udsprunget og th. en lukket tulipanlignende blomst. I

hjørnerne evangelistmedaljoner, foroven tv. og th. Mattæus og Markus, forneden tv. og th. Lukas og Johannes. Mellem de øverste medaljoner er forkrænkelighedssymboler, vinget timeglas og dødningshoved over knogler. Forneden er et tværrektangulært skriftfelt med en formanende tekst:

»Omkast os ey vor Hvilested
fordi vi ere døde,
Men lad os sove her i Fred
Til vi vor Jesum møde.«

Opstillet i tårnrummet ved nordvæggen, fæstnet med metalkramper. Stenen var før 1896 placeret i korgulvet.⁶¹

2) (Fig. 53), o. 1857, for Christen Christensen Borup (Storeborup), *1. febr. 1775 i Nørbye i Hygum, †22. okt. 1857 i Borup, Ferring, med hustruen, Ane Margrethe Pedersdatter (Knude) Borup, *25. sept. 1766 i Knudsgaard, †23. aug. 1845 i Borup. Jf. alterstager nr. 2.

Stenen omfatter to mindre tavler af hvid marmor, 5,2×17,8 cm og 23×30 cm, begge indfældet i en grålig sandstenstavle, 95×48 cm; alt er placeret på en forhøjning af cement, 188×111 cm.

Fig. 53. Gravsten nr. 2, o. 1857, for Christen Christensen Storeborup og Ane Margrethe Pedersdatter Knude Borup (s. 1524). Foto Hugo Johannsen 2010. – *Grabstein Nr. 2, um 1857, für Christen Christensen Storeborup und Ane Margrethe Pedersdatter Knude Borup.*

Fig. 54. Ydre set fra nordøst. Foto o. 1900. KglBibl. – *Äußeres aus Nordosten.*

Indskrift i fordybet skriveskrift er anbragt på den større af de to marmortavler samt på sandstens-tavlen. På kirkegården, syd for skibet.

†*Gravsten.* 1768 er på kirkegården nævnt to gamle ligsten uden indskrift, lagt 'af en afdød' fra Store Borup.¹⁹ 1862 er i skibets gulv omtalt en 'tilhugget gravsten', dog med en delvis ulæselig indskrift.¹⁷ 1895 anbefaledes ligstenene i korgulvet optaget og placeret andetsteds i kirken, jf. gravsten nr. 1.¹⁷ Ud over ovennævnte er dog ikke bevaret ældre gravsten, hverken fra skib eller kor.

†*Gravtræ* (?), jf. s. 1520. Omtalen 1768 af en 'udhugget' mandsfigur, ophængt på sydvæggen, refererer antagelig til et gravtræ med en helfigursfremstilling af en person, hvis identitet dog ikke anføres, vel fordi den tilhørende indrammende gravskrift på daværende tidspunkt var gået tabt.⁶² Det er dog uvist, hvorvidt gravtræet har haft tilknytning til nedennævnte ramme for kirkens daværende sognepræst eller måske snarere, sammen med de tilhørende lystager, er indgået i en mere statusbetonet iscenesættelse af en begravelse for et medlem af den lokale adelsslægt, Krabbe til Damsgård, jf. ndf.

†*Gravramme*, o. 1669, over sognepræst Niels Christensen Resen, †1669. Rammen nævnes

1766 i tårnet, hvortil man havde flyttet præstens kiste fra en †begravelse i koret (jf. ndf.).¹⁹

†*Begravelse.* 1766 nævnes i koret en begravelse for en adelsmand, 'i sin tid boende på Damsgård' (antagelig Henrik Krabbe til Damsgård (-1647-1655 -));⁶³ graven blev sidenhen benyttet til sognepræst Niels Christensen Resen (†1669), jf. †gravramme og s. 1482. På grund af 'begges store uforligelighed i livet' blev der dog herefter så stor uro i kirken, at præstens kiste måtte flyttes til tårnet.¹⁹

Kirkegårdsmonumenter (fig. 60-61). 1) O. 1943, for maleren Kristen Bjerre, ★ i Fabjerg 17. maj 1869, †4. dec. 1943, med hustruen Petrine Bjerre, ★ i Vandborg, 24. juli 1869, †7. juni 1939. Bauta af lys rødlig granit med sokkel af lidt mørkere sten, ca. 85×84 cm. Indskrift med fordybede versaler, optrukket med sort. Nederst smykket med bølgerelief. På kirkegårdens vestre del. 2) O. 1972, for ingeniør Fritz Schrøder, ★1891, †1972. Af granit i forskellige farvenuancer. Det usædvanlige monument er dannet af tre skråtstillede blokke, imiterende hofdesten, hhv. 48,5×71×33,5 cm, 37×68×33,5 cm og 22,5×56,5×33,5 cm. Vestligst på kirkegården.

Fig. 55. Indre set mod øst. Ældre foto (efter 1912). KglBibl. – Inneres gegen Osten.

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ringkøbing Amt i almindelighed henvises til s. 54 f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 56 f. Endvidere er benyttet:

Arkivalier. *Kirkens arkiv.* Liber Daticus for Vandborg og Ferring kirker 1862-1965; Synsprotokol 1985 ff. (Synsprot.).

LAVib. Landsbykirkernes regnskaber. Ferring Kirkes regnskaber 1584-1652 (C-KRB-105); *Pastoratsark.* Synsprotokol 1862-1922, 1930-70 (CP 494, C-27A, C-36, Synsprot.); *Viborg landstings skøde- og pantebøger.* Skodborg-Vandfuld Herreders Skøde- og Panteprot. 1799-1808 (19. nov. 1801, 14. okt. 1802, 6. aug. 1807) (B77b - SP 4); *Viborg bispeark.* Skrivelser og resolutioner til Viborg Stiftsøvrighed 16. sept. 1925-31. aug. 1940 (brev af 27. maj 1927) (C 2-1157, nr. 238).

NM. Håndskrifter. F. Uldall, *Om de danske Landsbykirker*, V, 1890, 338-42 (Uldall 1890). *Indberetninger.* J. B. Løffler 1879 (bygning, inventar og gravminder, *Løffler 1879*); J. Vilh. Petersen 1895 (bygning og inventar); Nissen 1897 (*blomstervaser); Chr. Axel Jensen 1909 (altertavlefigurer); Johs. Mallings 1913 (altertavle, krucifiks, prædikestol); Eigil Rothe 1914 (kalkmalerier); E. B. Rosing Holm 1968 (historisk inventar); R. Smalley

1970 (kalkmalerier); R. Smalley 1985 (kalkmalerier); Kirsten Trampedach 2004 og 2010 (kalkmalerier); Karin Vestergaard Kristiansen 2010 (historisk inventar).

Tegninger og opmålinger. NM. Johs. Mallings 1913 (detaljer af alter); Egmont Lind 1968 (kalkmalerier); Poul Hansen og Ib Lydholm 1975 (facader, kopier); Peter Kristiansen 1985 (kalkmalerier). *Poulsen & Partnere, Thisted.* Poul Hansen og Ib Lydholm 1965 (plan, snit og ombygning af ligkapel); samme 1975 (facader); Arkitekterne Ib Lydholm og Asger Thomsen 1995-97 (graverhus og situationsplan).

Litteratur. Allis Johannesen, »Kalkmalerierne i Ferring kirke«, *HaArb* 1979, 56-68; Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af tagkonstruktion i Ferring kirke, Ringkøbing amt*, NNU rapport nr. 7, Nationalmuseet 2011 (*Hylleberg Eriksen 2011*).

Historisk indledning ved Mogens Kragssig Jensen og Birgitte Bøggild Johannsen, bygningsbeskrivelse ved Hugo Johannsen, kalkmalerier ved Hugo Johannsen og Birgitte Bøggild Johannsen, inventar og gravminder ved Birgitte Bøggild Johannsen, heraf dog orgler ved Ole Beuchert Olesen. Tysk oversættelse ved Mirjam Gebauer. Korrektur ved Jørgen Lethan. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet 2012.

¹ Oldemoder 112.

² *Repert II*, nr. 5195 (21. marts 1483).

³ *Præsteindb Worm I*, 87.

⁴ *Kronens Skøder II*, 343-44.

⁵ LAVib. *Viborg landstings skøde- og pantebøger*. Skodborg-Vandfuld Herreders Skøde- og Panteprot. 1799-1808, lyst 19. nov. 1801 (B77b - SP 4).

⁶ LAVib. *Viborg landstings skøde- og pantebøger*. Skodborg-Vandfuld Herreders Skøde- og Panteprot. 1799-1808, lyst 14. okt. 1802 (B77b - SP 4). RA. *DaKanc G 119*. Originale skøder til kongen på jus vocandi (1799)-1828.

⁷ LAVib. *Viborg landstings skøde- og pantebøger*. Skodborg-Vandfuld Herreders Skøde- og Panteprot. 1799-1808, lyst 6. aug. 1807 (B77b - SP 4).

⁸ LAVib. *Ribe bispeark*. Visitatsprot. for Ringkøbing amt 1809-30, vedr. 29. okt. 1809 (C 4-846).

⁹ LAVib. *Viborg bispeark*. Skrivelser og resolutioner til Viborg Stiftsovrighed 16. sept. 1925-31. aug. 1940, brev af 27. maj 1927 (C 2-1157, nr. 238).

¹⁰ LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-775). Jf. også *Nielsen 1894*, 454-55.

¹¹ En udskåren figur af træ, omtalt som 'en halvnøgen munkefigur fra Bedelund', blev 1958 fundet på stranden ved Ferring, jf. *Ringkøbing Amts Dagblad* 15. marts 1958. Figurens herkomst er dog ganske uvis, og den vil derfor blive omtalt under genstande med ukendt proveniens ved afslutningen af Ringkøbing Amt.

¹² Tang Kristensen, *Danske Sagn III*, nr. 137.

¹³ Mest berømt blandt guldaldermalerens skildringer

Fig. 56. Blændet 'spedalskhedsvindue' i korets sydvæg (s. 1486). Foto Hugo Johannsen 2010. – *Verblendetes 'Leprafenster' in der Südwand des Chores*.

Fig. 57. Granitkvader med cirkulær fordybning over korets blændede østvindue (s. 1484). Foto Henriette Rensbro 2011. – *Granitquader mit kreisförmiger Vertiefung über verblendetem Ostfenster des Chores*.

herfra er C. F. Sørensens maleri fra 1848 »Skibbrud efter en storm ved Jyllands vestkyst ud for Ferring Kirke« (Statens Museum for Kunst), som også mangfoldiggjordes i litografi, jf. Gertrud Købke Sutton, *Jens Søndergaard*, Kbh. 1996, spec. 65-70 ('Bovbjergmalerne'). Sørensens gengivelse af Ferring Kirke er dog ganske ukorrekt; især er det påfaldende, at tårngavlene er vendt øst-vest, helt imod normen for vestjyske kirker. For det her gengivne maleri af Hans Smidth, se *Den Hirschsprungske Samling af danske kunstneres arbejder. Katalog over malerier og skulpturer*, København 2009, 173 (inv. nr. 476); Gerd Ratje og Mette Lund Andersen (red.), *Vestjyske billeder – kunst, natur og tro. Niels Bjerre (1864-1942)*, Lemvig 2009.

¹⁴ Jf. Birgitte Kragh, »Vestjysk særpræg i skikke om død og begravelse?«, *Ribe Stiftsbog* 2004, 84-99.

¹⁵ LAVib. *Landsbykirkernes rgske*. 1584-1653 (C-KRB-105).

¹⁶ Ifølge maleri af Niels Bjerre fra 1929 var der kun en fodgængerlåde i vestre dige; men på en gengivelse af kirkegårdens vestre del fra 1934 er den tømrede låge afløst af køreport med fodgængerlåde, hvis fløje er op-hængt i piller, svarende til de nuværende, jf. *Ratje og Lund Andersen 2009* (note 13), 34, 56.

¹⁷ *Synsprot*.

¹⁸ Löffler (*Löffler 1879*), som ikke kendte kalkmalerierne, opfattede hele skibet som en senmiddelalderlig ombygning fra o. 1450 samtidig med tårnet, mens Uldall (*Uldall 1890*) antog, at begge bygningsafsnit er samtidige, men med tydelige spor af 'overgangsstil', dvs. fra 1200-tallet. Han synes at tage de spidsbuede sidealternicher, der antoges at være jævngamle med skibet, som indicium herfor. Nørlund, (*Nørlund-Lind 299*) formodede, at skibet var ældre end koret.

Fig. 58. Uidentificeret fragment af kalkmaleri o. 1200 på skibets nordvæg, østligt i øvre række, fremdraget efter nedtagning af epitafium nr. 2 (s. 1494). Foto Robert Smalley 1969. – *Nicht identifiziertes Fragment von Wandgemälde um 1200 an der Nordwand des Schiffes, östlich in der obersten Reihe, sichtbar gemacht nach der Entfernung von Epitaph Nr. 2.*

¹⁹ LAVib. *Bispeark*. Præsteindb. til biskop Bloch 1766–69 (C 4–775).

²⁰ Jf. Hugo Johannsen, »vindue«, *KulthistLeks.*, XX, 1976, sp.109; Otto Norn, *At se det usynlige*, Kbh. 1982, 101 (note 97).

²¹ Jf. Thomas Bertelsen, *Danmarks senmiddelalderlige kirketårne. Studier i dansk bygningskultur 1400–1550*, utrykt PhD-afhandling, Århus Universitet 2007.

²² LAVib. *Bispeark*. Kirkesyn 1788–92 (C 4–190).

²³ LAVib. *Provsteark*. Ringkøbing Nordre Amtsprøvti. Kirke- og præstegårdssyn 1812–35 (C 39H-1).

²⁴ LAVib. *Provsteark*.. Ringkøbing amts nordre provsti. Synsprot. for kirker og præstegårde 1826–74 (C 40–2–4).

²⁵ Døren og omdannelsen af tårnrummet til våbenhus nævnes ikke direkte i kilderne, men fremgår indirekte af synsforretningerne. Således skulle den gamle norddør tilmures 1852 samtidig med, at man ønskede en ny yderdør, formentlig selve dørflojen, jf. LAVib. *Provsteark*. Ringkøbing amts nordre provsti. Synsprot. for kirker og præstegårde 1826–74 (C 40–2–4).

²⁶ Uldall 1890.

²⁷ Hylleberg Eriksen 2011 (www.nnu.dk).

²⁸ Om Rothes pionérindsats, også på fotodokumentationens område, se Isabelle Brajer, Ulla Haastrup, Poul Klens Larsen og Karen Brynjolf Pedersen, »Kalkmaleriernes fremsynede og lidenskabelige forkæmper – Eigel Rothe«, *NMArb* 2009, 51–70.

²⁹ Nørlund-Lind, *Kalkmalerier* 114–20, 299 f.; Allis Johannesen, »Kalkmalerierne i Ferring kirke«, *HaArb* 1979, 57–68; Vera Rasmussen, »En fremmed fugl«, *Da-Kalkmalerier* 2, 94–95.

³⁰ Jf. M. Mackeprang, *Jydske Granitportaler*, Kbh. 1948, 266; Otto Norn, *Jydske Granit*, Kbh. 1968, 39; Øystein Hjort, »Kors, livstræ, søjle. Omkring nogle jyske tympanon-udsmykninger«, *Romanske stenarbejder*, 4, Højbjerg 1989, 105–38.

³¹ Foruden Nørlund-Lind 118f., se Gertrud Schiller, *Ikongrafie der christlichen Kunst*, I, Gütersloh 1966, 127ff.

³² Poul Nørlund, »Middelalder«, i Erik Zahle (red.), *Danmarks Malerkunst fra Middelalder til Nutid*, Kbh. 1937, 12 ('ikke meget yngre end 1150'); Nørlund-Lind 119f. ('adskillige tidlige træk', 'præg af folkekunst', 'næppe ældre end tiden o. 1200'); Armin Tuulse, *Romansk kunst i Norden*, Stockholm 1968, 118 ('rankeslynget har reminiscenser af vikingetidskunst', 'den folkelige karakter tillader en sen datering, mul. o. 1200'); Johannesen (note 29), 66 ('omkring 1100'); Rasmussen (note 29), 94f. (o. 1200).

³³ Beckett, *DaKunst* I, 207f.

³⁴ Om den såkaldte Lemviggruppe, jf. Robert Smalley, »Hjerte til Gud«, *DaKalkmalerier* 6, 148–49.

³⁵ Projektbeskrivelse fra Poulsen & Partnere, Thisted, november 2010 i NM.

³⁶ Chr. Axel Jensen 1914. Notat i NM.

³⁷ Indb. ved Johs. Malling 1913.

³⁸ Indb. ved Johs. Malling 1913. Denne foreslog dog allerede 1912 en opsætning i storfeltet af det middelalderlige korbuekrucifiks, hvilket motivisk ville være en gentagelse af den oprindelige alterudsmykning og mere ønskværdig frem for en nutidig udsmykning (»... disse 'moderne' Malerier i gamle Altertavlerammer, bringer jo al Tid en til at tænke på knyttede Næver og blaa Øjne«), jf. brev af 1. sept. 1912 i NM. Maleriet af Poul Steffensen er dog urigtigt omtalt som værende i kirken i *Tiarp* 5. udg., 22, 239 og *WeilbKunstLeks* 8, 52.

³⁹ LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766–69 (C 4–775). *Abildgaard*, notebog nr. VIII, 170. Nedenfor følges sidstnævntes læsning, der synes at være mere trofast over for den ældre ortografi.

⁴⁰ De sidstnævnte initialer læses i præsteindberetningen: »H. I. N. B.«, hvilket genfindes på prædikestolen, sandsynligvis en reference til den daværende sognepræst, Her Jens Nielsen, Bølling, jf. s. 1512.

⁴¹ Gudske Krabbe var g.m. Edel Vognsdatter, datter af Erik Vognsen til Kongensgård og Søndervang, jf. *Da-AdArb* 97, 2006, 500.

⁴² LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. 1584–1652 (C-KRB-105). Om de to Ribemalere, jf. Ebbe Nyborg, »Hans og Sten Maler af Ribe'. Om Ribes malermiljø og dets »marked« i 1600rnes Vestjylland«, i Hugo Johannsen (red.), *Synligt og Usynligt. Studier tilegnede Otto Norn*, Herning 1990, 144–64.

⁴³ LAVib. *Ribe bispeark*. Indb. om kirke- og præstegårdssyn 1793-1815 (C 4-704-09).

⁴⁴ Figuren er omtalt i Sissel F. Plathe og Jens Bruun, *Danmarks Middelalderlige Altertavler*, 1, Odense 2010, 239, her dog med en datering til slutningen af 1200-tallet.

⁴⁵ Jf. Sissel F. Plathe og Jens Bruun, *Danmarks Middelalderlige Altertavler*, 1, Odense 2010, 239.

⁴⁶ Venligst meddelt af Karsten Vikkelsøe Larsen, mail af 9. sept. 2011.

⁴⁷ LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-775). Indb. nævner giverindskriften, men anfører dog urigtigt giveråret som 1676.

⁴⁸ Præstens tidlige virksomhed som landmand (jf. epitafium nr. 1) kunne måske medvirke til at forklare, at han havde en særlig tilskyndelse til at pryde Herrens bord med smukke, friske vækster.

⁴⁹ Jf. Georg Garde, *Danske silkebroderede lærredsduge fra 16. og 17. århundrede med særligt henblik på de grafiske forbilleder*, 287-88 (her dog anført fejlagtigt som Guldorp Gortzius).

⁵⁰ Spor af våbenskjolde konstateredes 1913 i forbindelse med Johs. Mallings restaurering.

⁵¹ I regnskaberne er denne dog anført med en donation på 2 rdlr., jf. LAVib. *Landsbykirkernes rgsk.* Rgsk. 1584-1652 (C-KRB-105).

⁵² Jf. *Nyborg 1990* (note 42) 143-72.

⁵³ Om kisten, jf. Niels-Knud Liebgott, *Kister og Skabe*, Kbh. 1975, 7 f.

⁵⁴ En funktion som brevkiste blev foreslået 1894 af H. Rasmussen, der omtalte fundet af en klump voks i et af rummene. Kisten er dog væsentlig større end den senmiddelalderlige brevkiste i Stenløse (Odense Hrd., Odense Amt), der nævnes af samme som en parallel.

⁵⁵ I 1977 var firmanavnet Th. Frobenius & Sønner.

⁵⁶ Gunnar Rønn og Jens Krogh, *Kirkeskibe i Ringkøbing Amt* (Hardsyssel Håndbog 3), Ringkøbing 1992, 23.

Fig. 59. Fontelåg, 1600-tallet (s. 1510). Foto Hugo Johannsen 2010. – *Taufdeckel*, 17. Jahrhundert.

⁵⁷ Uldall, *Kirkeklokker* 295.

⁵⁸ LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-775). Jf. også Nielsen 1894, 454-55.

⁵⁹ Tekstens 4. og 5. linje »frequentere i Holstebro ...« og »Frequentere i Københaffin ...« er begge afbrudt af et – her indholdsmæssigt – meningsforstyrrende indskud: »Hvn var en Moder/ Oc (Han) var en Fader«.

⁶⁰ Jf. dog afskrift i præsteindb. 1768, LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-775).

⁶¹ Jf. notat af Chr. Axel Jensen m.fl. i NM.

⁶² Jf. for et eksempel fra 1593, *DK Vejle* 1179 (sognepræst Jens Pedersen, Urlev, Bjerre Hrd.). Generelt, Kai Uldall, »Gravtræ og Gravramme«, *NMArb* 1931, 41-52.

⁶³ *DaAd.Årb* 97, 2006, 502.

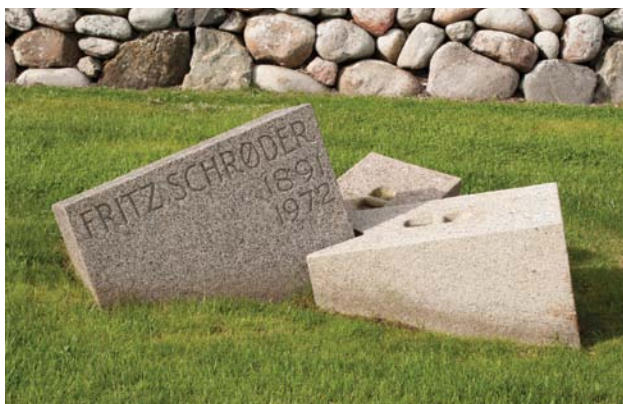
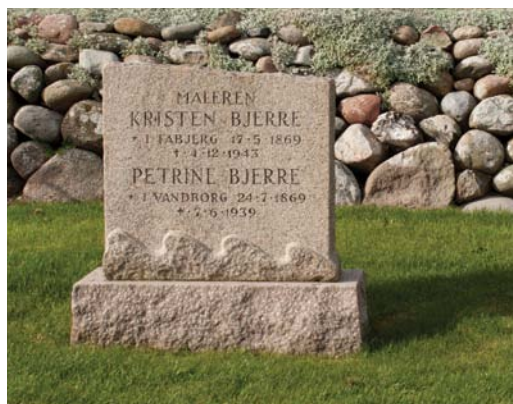

Fig. 60-61. Kirkegårdsmonument nr. 1-2, for Kristen Bjerre og hustru, o. 1943, og for Fritz Schröder, o. 1972 (s. 1525). Foto Hugo Johannsen 2010. – *Friedhofsmonument Nr. 1-2 für Kristen Bjerre und Gattin, um 1943, und für Fritz Schröder, um 1972.*

Fig. 62. Bebyggelsen omkring kirken set fra øst. Skitse i olie af Hans Smidth fra 1880'ernes begyndelse. Hirschsprungs Samling, København. – Gebäude um die Kirche herum aus Osten.

DIE KIRCHE VON FERRING

Die Kirche liegt nahe der Nordsee in einer Gemeinde, deren westlicher Teil allmählich verschwunden ist als Folge der Küstenabtragung, die erst in neuerer Zeit durch diverse Sicherungsarbeiten gebremst wurde (vgl. Abb. 2). Am Steilufer von Bovbjerg mit dem Leuchtturm (1877) südlich der Kirche erreicht die Natur einen dramatischen Höhepunkt (Abb. 1), was schon in der Mitte des 19. Jahrhunderts Künstler anzog, die jedoch auch andere Seiten dieser kernigen, genügsamen Gegend (vgl. Abb. 62) schätzten. Der Friedhof, der seine alten Umrisse bewahrt hat, wird von den traditionellen steinbesetzten Erdreihen umgrenzt und weist aber auch die charakteristischen geweißten Lattenzäune auf, welche die Grabstätten beschützen (vgl. Abb. 7–8).

Der ursprüngliche Kern der bescheidenen Kirche besteht aus Chor und Schiff von um 1200, wozu im Spätmittelalter ein Turm hinzukam. Chor und Schiff unterscheiden sich in ihrer Bau-

weise deutlich voneinander, indem der Chor mit einer auswendigen Bekleidung aus Granitquadern über Schrägkantensockeln (S. 1246, Abb. 11) ausgestattet ist, während das Schiff sowohl in- als auch auswendig aus Meeresstein, mit Ausnahme von Ecken, Türen und Fenstern besteht, die von Quadern eingerahmt werden. Wandmalereien im Schiff datieren dieses auf spätestens um 1200, doch kann nicht geklärt werden, ob dieser Abschnitt jünger oder älter als der Chor ist. Die Türen des Schiffes sind nicht mehr in Gebrauch, jedoch noch deutlich sichtbar. Sie entsprechen mit waagerechten monolithen Fensterstürzen der Norm in der Umgebung. Von den drei (vier) Fenstern des Chores ist das südliche verschwunden, während die übrigen auswendig verblendet sind (Abb. 16), inwendig jedoch offen als Nischen (Abb. 13). Das Chorfenster ist ein wenig größer als das nördliche Fenster, vgl. Dybe (S. 1539). In der Südwand ist westlich un-

ten eine tiefsitzende Öffnung sichtbar (Abb. 56), die als sogenanntes 'Leprafenster' gedeutet wird. Dies ermöglichte, das Kranke oder Ausgestoßene die Messe von draußen verfolgen konnten. Das Schiff scheint nur über ein Fenster auf jeder Langseite verfügt zu haben. Alle drei Dachgiebel sind bewahrt; jedoch außenverkleidet und im 19. Jahrhundert mit neuen Kämmen versehen.

Chor und Schiff werden durch einen runden Chorbogen mit Laibungen und Kämpfergesims von Granitquader verbunden. Dieser wurde sekundär verbreitert und mit Bogenstich aus Ziegelsteine umgebaut. Außerdem wurde gleichzeitig die Triumphwand mit spitzbogigen Seitenaltarnischen ausgestattet. Diese Änderung kann um 1500 geschehen sein, wo auch das Gewölbe des Chores eingebaut wurde (siehe †Wandmalereien).

Der Turm erschien ursprünglich markanter (vgl. Abb. 10) mit großen spitzbogigen Fenstern zum Zwischenstockwerk und Giebelkämmen, die um 1469 herum gebaut worden sein können, als die Glocke angeschafft wurde.

Mit seinem inwendigen Treppenhaus ist der Turm verwandt mit einer Reihe anderer Türme aus dem späten 15. Jahrhundert, so wie z.B. Lemvig und Harboøre (S. 346, 1265), die beide die Kirche in Holstebro als gemeinsame Vorlage haben (S. 195). Eine ähnliche Verwandtschaft gilt auch für das ribbenlose Kreuzgewölbe des Turmraumes vom gleichen Typ wie das Gewölbe des Chores. Äußerlich ist der Turm sehr durch die Reparationen durch die Jahrhunderte geprägt und ist mit einer Außenverkleidung versehen. In der Mitte des 19. Jahrhunderts wurde der Turmraum zur Vorhalle umgebaut mit Scheidewand gegen das Schiff und auswendiger Tür – eine Einteilung, die auch von Hove und Vandborg (S. 1421, 1458) sowie wie einigen anderen Kirchen in der Lemviger Gegend bekannt ist.

Unter den markantesten Änderungen in neuerer Zeit kann neben den schon erwähnten die Einsetzung von großen rundbogigen Fenstern gegen Süden genannt werden, welche die flachbogigen, ebenfalls nachmittelalterlichen Fenster ablösen (vgl. Abb. 7).

Wandmalereien um 1200. 1912–13 konstatierte man die Existenz von Kalkmalereien an der Nordwand des Schiffes. Die Gemälde wurden 1914 freigelegt, mussten allerdings wiederholte Male restauriert werden und wurden 1974 schließlich abgezogen und auf eine Glasfaserunterlage montiert, um weitere Auflösung durch Feuchtigkeit im Mauerwerk zu verhindern. Die Gemälde haben vermutlich sämtliche Wände des Schiffes bedeckt und zeigen gegen Norden (Abb. 17–24) Szenen von Jesu Kindheit, Leben und Leiden, u.a. die selten dargestellten drei Versuchungen. Die Gemälde haben keine bekannten Vorbilder und müssen mehr als Volkskunst charakterisiert werden, die auf ältere Einflüsse zurückgeht, u.a. englische Manuskriptillustrationen aus dem 11. Jahrhundert.

Inventar. In der Kirche sind etliche mittelalterliche Inventargegenstände bewahrt. Am ältesten ist das romanische Taufbecken mit der für die Gegend typischen Kelchblatt-Form (Abb. 36). Das Spätmittelalter ist u.a. mit zwei Figuren repräsentiert, die vermutlich von den †Altarbildern der Kirche stammen: einer kleinen Madonnafigur von um 1400, die mit entsprechenden Figuren in Resen und Humlum verwandt ist, und einer Wiedergabe von Christus als Weltenrichter von um 1500 (Abb. 28–29). Ein wenig älter von um 1450 ist vermutlich das Chorbogenkruzifix (Abb. 37), während die Glocke auf 1469 datiert und von dem Gießer, Meister Klavs (Abb. 47), signiert ist. Außerdem gibt es im Nationalmuseum eine *Kirchentruhe, ebenfalls aus dem 15. Jahrhundert (Abb. 39).

Die Reformierung des Kirchenraumes und die damit einhergehenden Abschaffung von Gegenständen aus der katholischen Zeit wurde relativ spät durchgeführt. Obwohl der Altarkelch (Abb. 31) schon 1614 gekauft wurde, wurde die Erneuerung der Kirche erst 1636–40 vorgenommen, wo die beiden Hauptgegenstände, Altarbild und Kanzel, erneuert wurden (Abb. 27, 38). Beide wurden durch Stiftungen einer Reihe bedeutender Gemeindemitglieder, angeführt von zwei Witwen, Birgitte Krag, Witwe von Oluf Krabbe zu Damsgård und Mette, Witwe von Peder Juuls

in Borup, ermöglicht. Die Kanzel ist archivalisch gesichert eine Arbeit des Schreiners aus Lemvig Kristen Spend und Jacob Maler (van Meulengracht oder Bartholomesen) aus Ribe; beide können auch das Altarbild ausgeführt haben. Auch Gemeindepfarrer Hans Jespersen Uglbjerg und seine Gattin Margrethe Pedersdatter Hegelund trugen 1671 und 1676 jeweils mit zwei *Blumenvasen und Altarleuchtern, alle aus Zinn, zur Ausgestaltung der Kirche bei (Abb. 34, 32).

Abgesehen von einem kleinen, recht primitiv geschnittenen Kirchenschiff (Nr. 1) und einer Pastorentafel (Nr. 1) von um 1799 (Abb. 45, 43a) haben vor allem die zwei folgenden Jahrhunderte Spuren in der Einrichtung hinterlassen. 1833 wurde ein neues Altargemälde eingesetzt, eine Kopie von Leonardo da Vincis Abendmahl (Abb. 25), während das Interieur 1839 eine größere Renovierung durchlief, u.a. mit einer größeren Erneuerung des Gestühls, die von Gemeindevorsteher und Kirchenältesten Christen Christensen Storeborup gestiftet wurde, wie auf einer Gedenktafel mitgeteilt wird (Abb. 44). In der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts wurden u.a. eine Taufschale (1852), Altarleuchter (1857) und Taufkanne (1862) angeschafft oder gestiftet. Im Laufe des 20. Jahrhunderts wurde die Altarschranke erneuert (1905). Ebenso wurde die Beleuchtung der Kirche durch zwei Kronenleuchter (1931) und einen Siebenleuchter (1942) verbessert und 1946 eine Orgel aufgestellt (jf. Abb. 42). Eine gegenwärtige (2011) Renovierung des Kirche-

ninneren wird das Möbiliar mit neuem Gepräge versehen.

Grabmale. Die Kirche enthält zwei interessante Pfarrerepitaphe von jeweils um 1682 (Abb. 48, 49) für Hans Jespersen Uglbjerg und Gattin und von 1794–95 für Gregers Lund und Anna Elisabeth Alsing. Ersterer enthält eine ausführliche Lebensbeschreibung des Pfarrers und ist mit einem Spaten und einer Sense dekoriert, um darauf hinzuweisen, dass der Pfarrer 'bis zu seinem 23. Jahr Bauernarbeit' verrichtete. Der jüngere Epitaph ist signiert vom Bildschnitzer Zinders Machholm, Lemvig und vom Maler und Bildschnitzer Knud Hansen Friis, der auch Küster in Trans war. Darüber hinaus ist ein Grabstein von um 1759 für Christen Jensen Bech und Gattin bewahrt (Abb. 52).

Von verschwundenen Grabmalen muss eine ausgeschnittene Männerfigur, 1768 genannt, hervorgehoben werden, von der erwähnt wird, dass sie an der Südwand an zwei Eisenhaken zusammen mit vier großen und zwei kleinen Kerzenhaltern angebracht war. Dies war vermutlich ein Grabmal (†*Grabbaum*) mit Rekvisten, wie sie bei einem standesgemäßen Begräbnis für ein adliges Mitglied der Gemeinde üblich waren. Hier handelte es sich vermutlich um eine Person aus dem Geschlecht der Krabbe vom Damsgård, welches ein gemauertes Begräbnis im Chor innehatte. Bewahrt war auch früher ein †*Grabrahmen* von um 1669 für Gemeindepfarrer Niels Christen Resen.